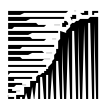

Verkenning sturingsinstrumenten agrarisch stankbeleid

Een frisse wind door het stankbeleid

Louis Beyer
Hay Hendriks
Chiel Leijen
Johan Tuinte
Jan van Vliet

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

© 2004 Expertisecentrum LNV, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Rapport EC-LNV nr. 2004/264
Ede/Wageningen

Teksten mogen alleen worden overgenomen met bronvermelding.

Deze uitgave kan schriftelijk of per e-mail worden besteld bij het Expertisecentrum LNV onder vermelding van code 2004/264 en het aantal exemplaren.

Oplage 100 exemplaren

Samenstelling Louis Beyer, Hay Hendriks, Chiel Leijen, Johan Tuinte en
Jan van Vliet

Druk Ministerie van LNV, directie IFA/Bedrijfsuitgeverij

Productie Expertisecentrum LNV
Bedrijfsvoering/Vormgeving en Presentatie
Bezoekadres : Horapark, Bennekomseweg 41
Postadres : Postbus 482, 6710 BL Ede
Telefoon : 0318 822500
Fax : 0318 822550
E-mail : Balie@minlnv.nl

Voorwoord

De (intensieve) veehouderij en de plaats van de veehouderij in de samenleving staan momenteel sterk in de belangstelling. Een ingrijpende herstructurering van de veehouderijsector wordt breed noodzakelijk geacht. Nieuwe ketenarrangementen, specialisatie, schaalvergroting en een nieuwe ruimtelijke structuur zijn daarbij belangrijke processen. Dit laatste zal vooral via aanpak in de reconstructiegebieden haar beslag moeten krijgen.

Het landelijk gebied is al lang niet meer het primaat van de landbouw en wordt steeds meer een ruimte waarin boeren, burgers en buitenlui gezamenlijk hun plaats zullen moeten vinden. Dat wil zeggen dat zij elkaar steeds vaker zullen tegenkomen en dat zij steeds meer naast elkaar zullen wonen, werken en recreëren.

Een belangrijk probleem bij de voorziene ruimtelijke her-allocatie en het nieuwe platteland is de stankproblematiek. De huidige generieke regelgeving, vooral gebaseerd op emissiefactoren van stank bij verschillende huisvestingsystemen en afstanden tot gevoelige objecten, is niet altijd toereikend voor de feitelijke situatie. Ook andere aspecten, bijvoorbeeld wat betreft het te gebruiken voer, de opslag van de mest en de wijze waarop de dieren worden gehouden, blijken een belangrijke rol te spelen, waardoor de geurhinder niet altijd overeenkomt met hetgeen op basis van de regelgeving verwacht mocht worden. Als gevolg daarvan is te verwachten dat een dergelijk soort regelgeving naar de toekomst toe steeds gedetailleerder en complexer zal gaan worden, hetgeen niet strookt met de wens om juist de administratieve lastendruk te verminderen.

Het Expertisecentrum heeft in opdracht van de heren Tabak en Mulleneers van de Directie Landbouw van het Ministerie van LNV het project "Verkenning sturingsinstrumenten agrarisch stankbeleid" geïnitieerd en uitgevoerd. De opdracht was een verkenning uit te voeren naar andere (beleid)instrumenten en deze te toetsen op uitvoerbaarheid, effectiviteit, efficiëntie (voor ondernemer en overheden), draagvlak, controleerbaarheid en handhaafbaarheid. De resultaten van dit project zijn bedoeld voor beleidsdirecties en beleidsmakers van de ministeries van VROM en LNV die direct te maken hebben met de regelgeving omtrent stankemissies van veehouderij bedrijven.

Vanaf deze plaats willen de samenstellers iedereen bedanken voor de constructieve wijze waarop, met name door de geïnterviewden, tijd en deskundigheid ter beschikking werd gesteld om de problematiek breed in beeld te brengen en tot alternatieven te komen.

Ir. H. de Wilde
Waarnemend Directeur Expertisecentrum LNV

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
2	Aanleiding tot de verkenning	9
3	Analyse	11
4	Beoordeling oplossingen (het perspectief van de oplossingen)	25
5	Conclusies, aanbevelingen en discussie	33
5.1	Conclusies	33
5.1.1	Vier vernieuwingen die relatief makkelijk, en ook onder de huidige wet- en regelgeving, zijn door te voeren	33
5.1.2	Drie nieuwe sturingsconcepten	34
5.1.3	Drie vernieuwingen/oplossingen, die bestaande en nieuwe sturingsconcepten kunnen ondersteunen	35
5.2	Aanbevelingen met betrekking tot nieuwe concepten	36
5.3	Aanbevelingen met betrekking tot de huidige en eventuele nieuwe aanpak	36
6	Samenvatting	39
	Summary	41
Bijlage 1	Lijst van geïnterviewden	43
Bijlage 2	Resultaten van de interviews: probleembeschrijvingen	45
Bijlage 3	Geurhinder onderzoek bij stallen van intensieve veehouderij-bedrijven	55
Bijlage 4	Resultaten van de interviews: Percepties oplossingen	59
Bijlage 5	Stankregelgeving in de omliggende landen	67
Bijlage 6	Geraadpleegde literatuur	69
Bijlage 7	Lijst van gebruikte afkortingen:	71

1 Inleiding

Doel project

Dit project is een verkenning van alternatieve instrumenten voor het stankbeleid dat momenteel in ontwikkeling is. De resultaten van deze verkenning kunnen mogelijk gebruikt worden in de verdere invulling en ontwikkeling van de landelijk of regionaal in te voeren regelgeving. Daarmee is het wellicht mogelijk de stankemissies van veehouderijbedrijven op basis van een breder scala aan instrumenten te reguleren en beheersen. Zulke instrumenten moeten echter wel uitvoerbaar, effectief, efficiënt, controleerbaar en handhaafbaar zijn en een aanvulling of vervanging zijn voor de ontwikkelde of in ontwikkeling zijnde individuele stankemissienormen van de diverse stalsystemen in de veehouderij.

Opdrachtgever

Het Expertisecentrum heeft in opdracht van de heren Tabak en Mulleneers van de Directie Landbouw van het Ministerie van LNV het project "Verkenning sturingsinstrumenten agrarisch stankbeleid" geïnitieerd en uitgevoerd.

Methode

Het project is zoveel mogelijk uitgevoerd aan de hand van de stappen die zijn beschreven in de LNV brochure "Kwaliteitsstappen beleidsvoornemens: een kwaliteitsimpuls voor het traject van beleid en regelgeving", uitgebracht door een Interdepartementale Werkgroep visitatiecommissie (bestaande uit vertegenwoordigers van JZ, KAB (SAL), VVM, DL, Regiegroep D en K, AID, LASER in afstemming met de directie FEZ) in september 2001. Met het toepassen van de "Kwaliteitsstappen" uit dit document wordt volgens de intenties van "Impuls voor vernieuwing" aan beleidsvoornemens die kunnen leiden tot regelgeving, voorzien in een concrete vorm van ex ante evaluatie en daarmee aan een betere kwaliteit van de vormgeving en besluitvorming over de eindproducten. In de brochure worden zeven kwaliteitsstappen beschreven.

STAP A

Goede probleem - en omgevingsanalyse.

Deze stap bestaat uit de onderdelen: probleemformulering, probleem - en oorzakenanalyse en omgevingsanalyse. In deze verkenning zijn de eerste twee onderdelen uitgewerkt in hoofdstuk 2: Aanleiding tot de verkenning. Voor het onderdeel omgevingsanalyse heeft de projectgroep een uitgebreide serie van interviews gehouden met de diverse actoren die op enigerlei wijze te maken hebben met geuremissies, -beleving en -handhaving in de landbouwsector.

De geïnterviewde actoren komen uit de beleidsdirecties (VROM en LNV), wetenschap (instituten TNO, IMAG, Alterra, Tauw), landbouworganisaties (LTO, NVV), regionale beleidsorganisaties (provincie, IPO, gemeentes, VNG) en overige organisaties (DLV, leveranciers bijproducten, regionale milieudienst, LEI). De resultaten daarvan zijn vermeld in Bijlage 2: Resultaten van de interviews onderdeel probleembeschrijvingen.

Eigenaren van intensieve veehouderijbedrijven en "geurgehinderden" zijn niet geïnterviewd. De geurproblematiek die met deze groepen samenhangt is uitgebreid onderzocht door Project Research Amsterdam BV (PRA) in opdracht van het Ministerie van VROM. De projectgroep heeft de bevindingen en conclusies van het PRA, met name de geurbeleving, in dit rapport meegenomen en in Bijlage 3: Geurhinder onderzoek bij stallen van intensieve veehouderijbedrijven verwerkt.

STAP B

Stap B bestaat uit de onderdelen Algemeen en Keuze voor regelgevende acties.

In het onderdeel Algemeen staat de goede keuze van oplossingen en instrumenten centraal. In deze verkenning zijn daarvoor in eerste instantie oplossingsrichtingen en instrumenten, die door de verschillende geïnterviewde actoren naar voren zijn gebracht, verzameld en beschreven in Bijlage 4: Resultaten van de interviews onderdeel Perceptie oplossingen.

De projectgroep heeft via literatuurstudie verder gezocht naar verheldering van de stankproblematiek veroorzaakt door veehouderijbedrijven en naar alternatieve (beleids)instrumenten in andere landen waar de noodzaak gevoeld wordt om stankemissies van veehouderijbedrijven gericht te reguleren en beheersen.

De meest belangrijke ontwikkelingen op dit gebied in de ons omringende landen staan vermeld in Bijlage 5: Stankregelgeving in de omringende landen.

Alle mogelijk oplossingen zijn in Hoofdstuk 3 nader geanalyseerd en opgeschreven in mogelijke bruikbare onderdelen van een nieuw sturingsconcept voor de stankproblematiek.

In het onderdeel Keuze voor regelgevende acties zijn 8 algemene kwaliteitseisen geformuleerd.

De handhaafbaarheid is daarbij verdere uitgewerkt in Stap C: Grondige aandacht voor de handhaafbaarheid en controleerbaarheid (naleving) van voorgenomen regelgeving.

De uitvoerbaarheid in STAP D: Goede aandacht voor aspecten van feitelijke uitvoering, voor het benodigde uitvoerings – en handhavingsapparaat.

Lasten voor de overheid in STAP E: Besteed aandacht aan de kosten voor de overheid.

Lasten voor de burgers en het bedrijfsleven in STAP F: Geen onnodige administratieve lasten voor burgers en bedrijven.

In Hoofdstuk 4 zijn alle genoemde mogelijke oplossingen of delen daarvan beoordeeld aan de hand van bovengenoemde criteria.

Daarbij is onderscheid gemaakt algemene aspecten en in de effecten voor de drie hoofdgroepen in het geurbeleid: de doelgroep veehouderijbedrijven, de groep geurgehinderden en de groep gemeentelijke handhavers. Aan de hand van deze beoordeling zijn de voorgestelde oplossingen gewaardeerd.

De oplossingen die het meest positief scoren zijn door de projectgroep aangemerkt als de meest perspectiefvolle additionele oplossingen of instrumenten in het stankbeleid. Deze staan als conclusies, samen met de aanbevelingen en de discussie van deze verkenning vermeld in Hoofdstuk 5.

Hoofdstuk 6 is een samenvatting van de gehele verkenning waarbij ook een Engelse vertaling is toegevoegd.

De bijlagen bevatten:

Bijlage 1: Een opsomming van de geïnterviewde actoren,

Bijlage 2: Resultaten van de interviews onderdeel probleembeschrijvingen.

Bijlage 3: Geurhinder onderzoek bij stallen van intensieve veehouderijbedrijven

Bijlage 4: Resultaten van de interviews onderdeel Perceptie oplossingen.

Bijlage 5: Stankregelgeving in de omringende landen.

Bijlage 6: Geraadpleegde literatuur.

Bijlage 7: Lijst met gebruikte afkortingen.

2 Aanleiding tot de verkenning

Huidige situatie

Stankhinder is een belangrijke factor bij de vergunningverlening voor vestiging of uitbreiding van intensieve veehouderijbedrijven. De mate van stankhinder is afhankelijk van de aanwezigheid van stankgevoelige objecten in de nabijheid van deze bedrijven. De vergunningverlening is gebaseerd op de Wet Milieubeheer en de van toepassing zijnde stankregelgeving.

De overheid wil stankoverlast verder terugdringen. De uitvoering van deze doelstelling en de ontwikkeling van geurbeleid is vooral een verantwoordelijkheid van provincies en gemeenten. VROM als eerst verantwoordelijke ministerie voert in nauwe samenwerking met LNV apart beleid voor stank veroorzaakt door landbouw.

Als oplossing van de stankproblematiek van de intensieve veehouderij is de normering van staltypen op basis van stankemissienormen een voor de hand liggende oplossingsrichting in bestaande situaties, maar ook voor de toekomst. Dit sturingsinstrument kan op zich effectief zijn, maar kent in de praktijk haken en ogen. In de eerste plaats blijkt uit onderzoek dat huisvestingsystemen wel invloed hebben op de geuremissie, maar zeker niet allesbepalend zijn. Het managementsysteem is een belangrijke bepalende factor bij het verklaren van verschillen in geuremissie: zelfs bij dezelfde staltypen door bijvoorbeeld verschillen in voermaatregelen en hygiënemaatregelen. Ook omgeving - en andere inrichtingsfactoren dan het staltype, zoals voeropslag, mestopslag en ventilatie, hebben invloed op de geuremissies. Door te sturen op stalsysteem blijven andere aspecten en ook de andere mogelijkheden van de veehouder om te sturen, onderbelicht en wellicht ook 'onbeloofd'. Sturen op stalsystemen heeft in de tweede plaats als consequentie dat op den duur steeds meer verschillende systemen in de regelgeving moeten worden opgenomen, die steeds moeilijker te onderscheiden zijn, met alle mogelijke gevolgen voor de uitvoering, controle en handhaving (vergelijk ammoniak).

De veehouderij en de plaats van de veehouderij in de samenleving veranderen sterk. Verdere intensivering en schaalvergroting beslaan een groot deel van de sector. Kleinere gezinsbedrijven verdwijnen deels voor grotere, meer industriële bedrijven, vaak met meerdere vestigingen. Dat heeft gevolgen voor de bedrijfsprocessen en bedrijfsvoering, maar ook voor de sociaal-economische en sociaal-culturele inbedding van dergelijke bedrijven in hun omgeving. Te meer als bedacht wordt dat ook de omgeving zelf verandert. Dit zal de komende jaren het meest zichtbaar worden in de reconstructiegebieden.

In de beschouwing hoe om te gaan met het verschijnsel agrarische stankhinder moeten dergelijke ontwikkelingen worden meegenomen.

De regulering en beheersing van stankemissies lijken in de richting te gaan van specifieke emissienormen voor diverse stalsystemen. Gezien de complexiteit van stank in de veehouderijsector is het de vraag of met emissienormen voor diverse stalsystemen voldoende stankreductie zal worden gerealiseerd. Mogelijk kunnen ook andere maatregelen dan alleen emissienormen voor stalsystemen soelaas bieden om de stankemissies te verminderen. Dit rapport beoogt antwoorden te geven op deze vraag.

Achtergrondgegevens wet- en regelgeving

Sinds 1971 heeft het ministerie van VROM een richtlijn op basis waarvan stank en stankhinder, veroorzaakt door veehouderijbedrijven, wordt beoordeeld. De regeling is verschillende keren aangepast in 1976, 1984 en 1996.

De wijziging van 1984 werd in 1985 als de "Brochure Veehouderij en Hinderwet 1985" (de Brochure) gepubliceerd en verder aangevuld met het rapport "Beoordeling cumulatie stankhinder voor intensieve veehouderij" ("Het Cumulatierapport", VROM, publicatiereeks Lucht nr. 46, 1985).

In 1995 werd duidelijk dat de toepassing van de Brochure en het Cumulatierapport knelpunten opleverde bij de ontwikkelingsmogelijkheden van de intensieve veehouderij. Daarom kwam in 1996 de "Richtlijn Veehouderij en Stankhinder 1996" (de Richtlijn) tot stand. Deze richtlijn verving de brochure, maar behield een overeenkomstige systematiek van afstanden en stankgevoelige objecten in de omgeving. Wel kregen de vier omgevingscategorieën een gewijzigde omschrijving en werd een vijfde categorie (uitsluitend bedrijfswoningen van intensieve veehouderijen) toegevoegd.

In 1998 leverde de Raad van State kritiek op de wetenschappelijke onderbouwing van de richtlijn (de berekeningswijze van de cumulatie en de verandering in de stankgevoelige omgevingscategorieën). Daarmee werd de richtlijn ondermijnd en moesten vergunningverleners weer voor een groot deel terugvallen op de brochure en het cumulatierapport van VROM als het toetsingskader voor stankhinder.

Op 18 mei 2000 heeft de minister van VROM in een brief aan de Tweede Kamer aangekondigd het huidige toetsingskader voor stankemissie in de toekomst grotendeels te wijzigen (zie Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26 356, nr. 7: [kamerstuk 1999-2000](#))
In deze brief geeft de minister aan dat het landelijke stankbeleid herzien zal worden op de volgende punten:

- De indeling in omgevingscategorieën.
- De toe te passen normering.
- Het verschil in hinderbeleving tussen concentratie- en niet-concentratiegebieden.
- De toe te passen cumulatiemethodiek.

In zijn brief van 1 augustus 2001 geeft de minister van VROM verdere invulling aan de hiervoor genoemde punten (zie Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 24 445, nr. 64: [kamerstuk 2000-2001](#))

In de brief van 18 mei 2000 geeft de minister van VROM ook aan dat, specifiek voor de reconstructiegebieden, aparte regelgeving versneld wordt doorgevoerd.

Het betreft stankbeleid specifiek voor de landbouwontwikkelingsgebieden, verwevingsgebieden en extensiveringsgebieden. Voor de beoordeling van stankhinder afkomstig van veehouderijen in deze gebieden zal de "Wet stankemissie veehouderijen in landbouwontwikkelings- en verwevingsgebieden (kortweg de wet stankemissie veehouderijen) het toetsingskader gaan vormen. Bij deze wet hoort de ministeriële "Regeling stankemissie veehouderijen in landbouwontwikkelings- en verwevingsgebieden"

In deze wet, die op 1 mei 2003 in werking is getreden, zijn de afstandseisen overgenomen uit de richtlijn-96 en is de zogeheten cumulatierегeling uit het wetsvoorstel geschrapt. Daardoor wordt bij de beoordeling van stankhinder alleen gekeken naar het individuele effect van een veehouderij op een voor stank gevoelig object. (Om de wet te bekijken, ga naar <http://wetten.overheid.nl/> en zoek onder 3 'Zoek op woord of zinsdeel' op 'stankemissie').

3 Analyse

In Bijlage 4 zijn op basis van de interviews met gemeenten, beleidsmensen, vertegenwoordigers van de sector en onderzoekers allerlei oplossingen genoemd om tot betere regeling van de geurproblematiek te komen. Bij nadere analyse is gebleken dat het niet zo is dat bepaalde soorten oplossingen steeds door alle vertegenwoordigers van de verschillende groepen naar voren zijn gebracht. Het was juist, in tegenstelling daarmee, opvallend dat de verdeeldheid over bepaalde oplossingsrichtingen ook binnen eenzelfde groep sterk uiteen liep en niet zelden werden zelfs geheel tegengestelde oplossingen genoemd. Een andere opvallende uitkomst was de aanbeveling door sommige van de geïnterviewden om de regels simpel te houden en te blijven baseren op mve's en stankcirkels. Met andere woorden: doorgaan met het ingezette huidige beleid gebaseerd op normen, afstanden en stankcirkels. Het belangrijkste argument daarbij was dat er in feite relatief weinig knelgevallen bekend zijn in het kader van stankoverlast. Omdat deze "oplossing" de uitgangssituatie vormde voor deze verkenning, is ze verder niet in de beoordeling en weging meegenomen. Alle overige genoemde oplossingen zijn in dit hoofdstuk willekeurig samengebracht en nader geanalyseerd. De daarbij aangehaalde standpunten en meningen zijn afkomstig van de geïnterviewden. De oplossingen zijn steeds door korte teksten, die in kaders zijn geplaatst, aangeduid. De teksten in de kaders kan de lezer weer terugvinden in de tabellen van hoofdstuk 4, waar de geïnventariseerde oplossingen vervolgens op basis van een aantal criteria uit de brochure "Kwaliteitsstappen beleidsvoornemens" worden beoordeeld.

Managementwaardering in normering meenemen
--

Thans vindt handhaving plaats via generieke middelen, hetgeen de boer niet stimuleert iets aan het management te doen. Er wordt wisselend gedacht over het opnemen van management als instrument bij de stankproblematiek.

De voorstanders vinden dat in de huidige systematiek van mve en afstandseis een bonus voor management moet worden verdisconteerd. Managementmaatregelen (reinigen, voermaatregelen, voeropslag, kadaver-handling, mest uitrijden, mestbewerking, etc) zijn wenselijk. Aanpak bij de bron is vaak effectiever en efficiënter. Aanpak in het dier (fermentatie), mest of nog beter het voer is effectiever door preventie. Men moet kortom weten wat er in de keten gebeurt wil men een aangrijpingspunt voor managementtools hebben. Kijk dus altijd op systeemniveau. Het gaat om de belangrijkste geurbronnen, daarop sturen levert de meeste winst op. Er moet meer kennis beschikbaar komen over factoren als management en voer, want de relatie management/voer/stankemissie is onduidelijk: Welke stoffen veroorzaken stank, wat gebeurt er in een dier, etc. Dit dienen we allemaal te weten om te kunnen sturen en om de afstandstabel niet aan te hoeven passen.

De tegenstanders vinden dat management er niet bij betrokken kan worden, want het is te wisselend/onbetrouwbaar en niet te handhaven. Vragen die opkomen zijn: wat is goed management? Wat en hoe meten we, wie meet er en wie controleert? Is management controleerbaar en handhaafbaar? Er zullen dus onderbouwde normen moeten komen, die voor de Raad van State stand houden. Er moet geen symbolisch beleid ontstaan.

Evenmin kan men bepaalde voersystemen een hogere emissienorm geven, men kiest voor abstraheren.

Het vaststellen van hanteerbare managementmaatregelen en de controle/handhaafbaarheid daarvan zijn, vooral op managementgebied, moeilijk punten. Het is eventueel te regelen middels een milieuzorgsysteem (BMP) + logboek, dat strikt gehandhaafd moet worden. Welke toetsbare normen er gelden is niet duidelijk.

Geopperd wordt het hanteren van een puntensysteem met daarin een weging voor managementmaatregelen. Maar gezien het subjectieve karakter van stankoverlast geeft dit waarschijnlijk veel problemen. Conclusie is dat er op dit moment nog niets is om de ondernemer aan te bieden op managementniveau dat op een bedrijfseconomisch rendabele wijze geur reduceert.

Geurbestrijdingsplan opnemen in een bedrijfsmilieuplan

Een geurbestrijdingsplan kan onderdeel zijn van een bedrijfsmilieuplan en zo'n plan zou geïntegreerd moeten worden in het stankbeleid. Een dergelijk plan kan verder reiken dan alleen stallen: ook mestopslag, uitrijden, voergebruik, management, erf, e.d. kunnen erbij worden betrokken. Voor geluid is er al iets dergelijks. Voor stank kan men ook voor een dergelijke aanpak kiezen, met name voor de grotere bedrijven die buiten de afstandsgrafiek (brochure/richtlijn) vallen. Die bedrijven zouden dan een geuronderzoek moeten uitvoeren en aantonen hoe ze zich aan de stanknormen gaan houden. Anderen menen dat een geurbestrijdingsplan per bedrijf niet werkt, het is teveel papierwerk en kent juridische haken en ogen.

Geurprognose indienen bij aanvraag milieuvergunning

Via een puntensysteem met een bepaalde weging zouden alle omgevingsfactoren kunnen worden benoemd die een rol spelen bij geuroverlast. Het doel is de hindersituatie in te schatten. Clustering is nodig. Bij industriële nieuwbouw wordt van tevoren een prognose gemaakt van de geuruitstoot, en uitgedrukt in een aantal ge/kg product. Dit zou de landbouw ook moeten doen. Grote industriële bedrijven hebben overigens vaak één huisadviseur, die veel denkwerk levert in een voorbereidingsbesluit van de gemeente.

Vergunningverlening op grotere afstand plaatsen, bijvoorbeeld bij de provincie

Het grote probleem van de regelgeving m.b.t. de geurproblematiek zit in de handhaving, met name als ook managementmaatregelen opgenomen gaan worden. Een sterk sanctiebeleid kan alleen bij een sterke juridische bezetting. De gemeenten hebben de deskundigheid en apparatuur niet om objectief te kunnen bepalen of er terecht wordt geklaagd. Geopperd werd om het vergunningenbeleid bij de provincie te leggen, omdat die letterlijk en figuurlijk een grotere afstand tot de bedrijven en een groter ambtelijk apparaat hebben. Dit geldt met name voor de grotere bedrijven, want die zouden behandeld moeten worden als industrie. Anderen pleiten er voor de vergunningverlening niet bij provincie, maar bij gemeente leggen. De provincie moet wél zelf de bestemmingsplannen blijven doen. Verder moet vergunningverlening gescheiden worden van handhaving.

Stroomlijnen van relevante regelgeving

Ideaal zou een koppeling zijn tussen bouw- en milieuvergunning en (via de provincie) een natuurvergunning (natuurbeschermingswet). Dit zou één pakket moeten zijn.

Meer onderzoek naar geurvormende processen

De geurprocessen zijn als een black box. Analytische benadering levert kennis over wat er precies in geurprocessen gebeurt. Er zijn ongeveer 20 geurstoffen die bepalend zijn voor de stankbeleving zoals fenolen, vluchtige vetzuren, sulfiden en N-achtige verbindingen. Onbekend is hoe ze tot overlast leiden. Voor stank zou een indicator moeten worden ontwikkeld analoog aan het ureumgetal van de melk (afrekenen op N-benutting). Kennis over zulke indicatoren is een voorwaarde voor het kunnen stellen van doelvoorschriften aan de ondernemer. Zo weet hij of hij goed bezig is, en blijft de boer gemotiveerd. emissiebeleid (broeikasgassen, ammoniak en geur) wordt nu vooral als een bedreiging ervaren.

Branches zijn heel divers, maar er kan binnen bedrijfstakken meer onderzoek worden gedaan. Controle/handhaving en sancties worden niet of nauwelijks uitgevoerd, maar wellicht iets meer in de industrie.

Certificering toepassen

Certificeren is positief in verband met een beter imago, maar het genereert hoge kosten en veel regels. Certificering: ja, als het complementair is, nee, als het in plaats zou komen van nieuwe wetgeving. Wie stelt de normen op, wie beoordeelt, welke certificeringsinstelling is adequaat, welke referentieperiode hanteren, wanneer herkeuring, wie stelt protocollen op, wat zijn de kosten? Een dergelijk systeem is kostbaar, waardoor het in de praktijk gemakkelijk kan vastlopen.

Meer commitment vanuit sector met de omgeving

Grote landbouwbedrijven zouden zichzelf meer commitment en meer verantwoordelijkheid moeten opleggen door werkgroepen samen te stellen, en afspraken te maken, ook over betalingen van noodzakelijk onderzoek. Zo'n actie moet men niet afdwingen via de wet, maar stimuleren via branchebeleid (certificaat, IKB/HACCP, etc).

Meer metingen doen die leiden tot betere normen

Metingen zijn redelijk betrouwbaar en uitvoerbaar en geven een goed beeld van de stankoverlast. Meerdere metingen aan vergelijkbare stallen/systemen zijn nodig om een beoordeling te kunnen geven. Metingen moeten ook worden gerelateerd aan management, etc. Geurmetingen op bedrijfsniveau zijn ondoenlijk, men is daardoor wel gedwongen om te werken met geactualiseerde geurnormen. Uit de nieuwe geuremissiefactoren (gemeten is de concentratie van geurmoleculen die vervolgens omgerekend zijn naar MVE) blijkt dat zeugenbedrijven meer stinken dan voorheen werd aangenomen en kippen minder. De normen voor rundvee/zeugen zouden volgens de sector niet aangepast moeten worden, maar die voor vleesvarkens/kippen/nertsen wel. Wanneer men de nieuwe emissiefactoren zondermeer opneemt in de wet ontstaan discussies omdat er dan ineens overbelaste situaties ontstaan waar die voorheen niet waren.

De AmvB huisvesting zou moeten worden uitgebreid met betere stanknormen voor de veehouderijsector. Echter benadering van geuruitstoot per individueel stalsysteem is onbegaanbaar. Daarom is clusteren nodig. Stank van mestbehandeling moet onderdeel worden van het stalsysteem of als nageschakeld systeem worden behandeld.

Sommigen menen dat de verlaagde emissienormen Groen label (zie Brochure '85 en Richtlijn '96) alsnog onderbouwd dienen te worden, om ze in de toekomst toch als instrumenten te gebruiken.

Men moet de boer niet afrekenen op piekbelasting, die de meeste hinder veroorzaken, maar dit meenemen in de geuremissiefactoren (bijvoorbeeld aantal pieken, piekduur en piekhoogte) die uiteindelijk ontstaan. Men zou net als bij geluid met twee waarden kunnen werken (bijvoorbeeld $98^{0/00}$ bij een vlakke emissie en een piekbelasting van $99,9^{0/00}$).

Geurbelasting is niet gelijk aan geurhinder. Een hoge geurbelasting hoeft nog geen hoge geurhinder te betekenen, het gaat om gehinderden. Bij het meten van stank zouden meer factoren dan alleen het stalsysteem meegenomen moeten worden. Er zijn meer metingen nodig (zowel naar geurnormen als geurbeleving), zo mogelijk in samenwerking met het buitenland.

Grote bedrijven zouden de metingen moeten doen, waar de kleinere bedrijven van profiteren.

Een elektronische neus is een stelsel van individuele sensoren met een smal spectrum, die verschillen kunnen meten: deze meetmethode is prematuur, duur, en slechts een fingerprintmeting. Het is nog niet de goede manier voor meting van geurbeleving, maar is wel toepasbaar voor bepaalde processen in grote chemische industrieën. Het is echter nog niet geschikt als meetinstrument voor de ingewikkelde geurpatronen die in de landbouw voorkomen. Overigens zijn ERP's (emissie relevante parameters) nodig, zoals verbrandingstijd/verblijftijd, of CO-concentratie/temperatuur.

Normen gebruiken die gebaseerd zijn op hedonische waarde

Een advies aan de landbouw zou kunnen zijn om af te stappen van afstanden, maar geurconcentratie metingen te doen op grote bedrijven, die vervolgens gebruikt worden voor de hele sector. Branchegewijs financieren van de metingen is een optie. In principe zijn de metingen beter dan de factoren die we nu hebben, maar de mate van spreiding is nog wel erg groot. De hedonische waarde zou meegenomen moeten worden, zoals indertijd bij de snuffelploegen. Men kan denken aan 10 metingen per bedrijf voor een gemiddelde bepaling, daarnaast aparte metingen aan afwijkende stinkers. Bij bepaalde bedrijven waarover veel klachten binnen komen (vaak de grotere (brijvoer)bedrijven) kan standaard geuronderzoek worden geëist.

Probleemgevallen ook zonder metingen maatregelen laten treffen

Sommige bijproducten (zoals uiensap en vismeel) leveren duidelijke stankproblemen op. Men kan bij voorbaat het gebruik van zulke producten verbieden, of bijvoorbeeld bij spoelsystemen verplicht apparatuur laten installeren die piekemissies wegvangt. Dit zijn duidelijke middelvoorschriften.

Doelvoorschriften in plaats van middelvoorschriften

Stankproblemen oplossen is een overheidstaak. De overheid zou doelvoorschriften (normen) moeten stellen, geen middelvoorschriften. Er zijn voldoende technische mogelijkheden om een lagere geuremissie te realiseren. Het begrip alara is te open,

werk daarom liever met het begrip Best Available Technics (BAT), omdat hierin alara in feite al verwerkt is
De nieuwe Stankwet kan geïmplementeerd worden door veehouderij-breed doelvoorschriften op te stellen. De sector moet dan zelf maatregelen treffen om voor piekbelasting, opslag mest en natte bijproducten, etc het emissiedoel te realiseren.

Middelvoorschriften in plaats van doelvoorschriften

Management in de zin van stal- en hokinrichting, hokbevuiling, stalklimaat en diergedrag zijn van belang. Daarvoor heeft men liever inzet van middelen, dan doelvoorschriften, want middelen zijn belangrijker en duidelijker dan doelen. Grote bedrijven hebben meer financiële armslag en komen zo tot een hoger niveau. De grens "groot/klein" kan liggen bij de MER-grens. Ook in de industrie gebruikt men veel meer middelvoorschriften dan doelvoorschriften.
Het is de vraag of piekbelastingen nog wel rekentechnisch zijn op te lossen, beter is het om hiervoor middelvoorschriften te stellen. In de industrie wordt gewerkt met zowel middel- als doelvoorschriften, maar middelen worden vaker toegepast. In de industrie wordt in het algemeen meer voorwerk verricht, er wordt een betere procesbeschrijving toegepast, en de eigen werkwijze wordt in het algemeen beter doorgrond.

Strengere handhaving van de bestaande regelgeving. O.a. door stellen van nadere voorwaarden en sancties

In de milieuvergunning moeten concrete voorwaarden worden gesteld en er moet bij voorbaat een meetverplichting worden opgenomen ingeval zich calamiteiten voordoen. Dit voorkomt dat er naderhand problemen ontstaan met de controle/handhaving. Nadere voorwaarden worden door gemeenten niet of nauwelijks gesteld, behalve wanneer er niet volgens de bouwspecificaties van een vergunning is gebouwd.
Het stellen van nadere voorwaarden kan vooraf bij verwachte problemen, maar net zo goed achteraf als er zich hinderproblemen voordoen. Het bevoegd gezag heeft echter - behalve bij het verlenen van een milieuvergunning - naderhand nooit aanvullende eisen aan bedrijven gesteld. Bij revisie van een milieuvergunning of bij klachten van omwonenden kunnen gemeenten aanvullende eisen (alara) stellen, bijvoorbeeld aan het management. Probleem is wel dat de stand van de techniek steeds verandert, en het is praktisch moeilijk om bedrijven te dwingen zich aan gestelde eisen te houden. Geurpieken geven de meeste hinder. Aan hinder na vergunningverlening is vaak weinig meer te doen, probeer daarom iets aan de bron te doen. Geurpieken moet men pragmatisch oplossen, bijvoorbeeld door te gaan praten met de veroorzaker, door nadere voorwaarden te stellen bij een nieuwe milieuvergunning, door een bijtelling te doen op de emissiefactor bij brijvoergebruik, door het verbieden van voerproducten die excessief stinken, door met een geurpanel ter plekke de overlast vaststellen, e.d. Ook door nadere voorwaarden op te stellen, bijvoorbeeld een grotere (of misschien ook kleinere) stankcirkel. Dit laatste in de wet opnemen!
Geurpieken kunnen met het stellen van technische voorwaarden (bijvoorbeeld verleggen van een emissiepunt) worden aangepakt, want deze zijn juist maatgevend voor de hinder. Binnen grenzen zal deze overlast moeten worden geaccepteerd.

Problemen (primair) oplossen via technische maatregelen

Landbouw zou eerst naar technische oplossingen moeten kijken. bijvoorbeeld mest zo snel mogelijk uit de stal afvoeren via een rioolsysteem naar een gesloten opslag

buiten, geur afvangen met biowassers en chemische wassers is goed, hoewel technisch niet perfect, emissiepunten kan men verhogen (schoorstenen), stallen bouwen met minder emitterend oppervlak, afstappen van volledige onderkeldering, spoelsystemen en koeldek, voorwaarden stellen aan het transport/behandelen/uitrijden van mest, etc.

End of pipe oplossingen (bijvoorbeeld luchtwassers) zijn duur. Men heeft met lage concentraties te maken. Wegblazen via hoge schoorsteen leidt tot een grote verspreiding.

Industriële bedrijven passen vooral technieken toe voor geurbestrijding. Er worden ook het vaakst geurmetingen toegepast op grond waarvan een klacht wordt beoordeeld. Technieken worden in de industrie frequent toegepast omdat deze bedrijven kapitaalkrchtig zijn, en op kleine afstanden van elkaar liggen op bedrijfsterreinen. Dit verschilt met de landbouw, waar verspreide ligging/afstanden, weinig kapitaalkracht nopen tot andere/minder technische benadering.

Deskundigencommissie geur instellen die gesignaleerde knelgevallen adviseert

Het stellen van nadere voorwaarden door gemeenten bij vergunningverlening is een goede werkwijze, maar men loopt tegen het probleem van ondeskundigheid op. Een gemeente zou bijvoorbeeld via een Stankhulpdienst die deskundigheid moeten inhuren om (alara)maatregelen voor te kunnen schrijven op basis van de huidige stand van de techniek. Deze technische oplossingen kunnen ook bedrijven aangeboden worden.

Geurconcentratienorm stellen en bedrijven daaraan individueel toetsen. Toetsing variëren per bedrijfstak

De afstandsgrafiek is geen goed kader voor de beoordeling van een groot bedrijf. men moet niet interpoleren, maar nieuw onderzoek doen naar stankoverlast door pieken, brijvoer, mestopslag. Verdere management maatregelen leiden niet tot verbetering. Bepaal een aanvaardbaar geurconcentratieniveau en reken dit om naar aantallen dieren, Geuremissie is de resultante van stalemissie, brijvoerkeuken/-opslag, mestopslag, etc.

Bij het afgeven van een milieuvergunning moet men rekenkundig bepalen of een bedrijf voldoet aan de norm. Slechts bij problemen achteraf kan een geurconcentratienorm worden vastgesteld (inclusief hedonische waarde). Omdat de meeste kleinere bedrijven geen problemen veroorzaken zou een vrijstellingsvoet voor emissie voor deze bedrijven vastgesteld kunnen worden.

Concentratienorm + meting is in de industrie een goede basis. De landbouwregeling is veel te precies, de regeldetailering nodigt juist uit dat er heel precies getoetst wordt.

Nieuwe en grote bedrijven dient men apart te beoordelen op basis van geuremissieonderzoek. Bij nieuwbouw kan de geuremissie worden geschat aan de hand van vergelijkbare bedrijven (databank).

Immissie in plaats van emissie

Immissie kan berekend worden met behulp van een verspreidingsmodel en de vastgestelde emissiewaarden.

In de industrie is het geurbeleid veel minder star dan in de landbouw. Kenmerkend is dat men in de industrie de discussies vooraf heeft en een langer voortraject doorloopt, terwijl men in de landbouw de discussies achteraf voert.

Industrieën (in kleinere gemeenten) moeten meestal een meting volgens de NER-richtlijn laten doen. Voor grotere bedrijven is het normaal, dat meetresultaten vergeleken worden met de bestaande rekenkundige getallen. Een NER-meting zou ook goed voor (grote) veehouderijbedrijven kunnen worden geëist.

De gemeente heeft bij de industrie meer beleidsvrijheid en kan daardoor gemakkelijker gemotiveerd afwijken. De NER is een richtlijn, dus er mag van afgeweken worden, dat kan niet bij een wet. De Raad moet de normen en de bandbreedtes wel accepteren. NER is sterk gebaseerd op puntbronnen, de veehouderij is meer op oppervlakte gericht; reden waarom de NER daar minder goed toepasbaar is en duur. Op lange termijn is uniforme aanpak van industrie en landbouw misschien mogelijk.

Knelgevallen en geurpieken aanpakken, metingen uitvoeren en zonodig maatregelen laten treffen. De rest vrijlaten.

De industrie heeft na 1995 de lijn gevolgd om niets te doen als er geen hinder is. Bij knelgevallen wordt gekozen voor een individuele aanpak en kiest men voor technische oplossingen volgens het alara-beginsel.

Bij gelijke bedrijven past men in de industrie een brancheaanpak toe, waarbij normen/richtlijnen door een deskundigencommissie worden vastgesteld. Deze gelden voor alle bedrijven (analoog aan afstandstabel in de veehouderij). Aparte/bijzondere bedrijven moeten verplicht geuronderzoek doen. Bij een nieuwe bedrijfstak wordt bepaald hoe de geur moet worden vastgesteld. Er wordt geen extra belasting toegestaan, men maakt een prognose (dosis/effect relatie) van de emissie. Meetverplichting en/of normen (met bandbreedtes) komen in de vergunning.

Klachtenlijn leidend maken voor aanpak van knelgevallen

In de industrie vormt de NER-richtlijn de norm voor geurhinder met een bijzondere regeling per bedrijfstak, op basis van hinder, financiële gevolgen, beschikbare technieken en meetresultaten. In de niet-landbouw vindt 1) individuele beoordeling plaats vanuit oogpunt van beleving/klachten 2) is er per branche een bijzondere regeling voor gelijksoortige bedrijven met standaardmaatregelen en een standaard toetsingskader. Er worden afspraken gemaakt in NER-groepen. Hierin zitten o.a. overheid (VROM), technici, gemeenten, vergunningverleners (provincie) en branche (TNO).

Door verschillen in management kan een zelfde bedrijf (stalsysteem, grootte) meer of minder stinken. Groot of klein maakt dan minder uit. Stankproblemen moet men via maatwerk oplossen en niet generiek willen regelen. Overigens zou in een deel van het jaar (bijvoorbeeld bij het mest uitrijden) stank overlast geaccepteerd moeten worden, als het verder dan maar goed zit qua overlast. Op langere termijn moet men naar acceptatie van de gebiedseigen lucht van dieren en mest van typische gezinsbedrijven in het buitengebied. Grotere bedrijven dienen bij overlast maatregelen te nemen, waarbij geen onderscheid gemaakt wordt tussen de bedrijfstakken. Andere objecten in het buitengebied die stankhinder veroorzaken dient men op gelijke wijze te behandelen.

Bij twijfel wordt er gemeten, zowel aan puntbronnen als aan diffuse bronnen. De industrie kan zo als het ware een eigen beoordeling regelen/invloed hebben/bedrijfsvoering bepalen. Technocratische veehouderij is gelijk te stellen met industrie, maar er zijn verschillen, zoals: ethische normen, veel gelijksoortige

bedrijven in landbouw in tegenstelling tot industrie, afstanden tot bebouwde kom, vlakke emissie en piekmissie.

Alles vrij laten in een gebied en alleen op klachten reageren is géén utopie. Als de landbouw geen klachten veroorzaakt, moet ze haar gang kunnen gaan. als er wel klachten zijn moet de industriële aanpak worden gekozen en op klachten worden gereageerd.

Het sectorstandpunt luidt: 1) pas beschikbare technieken optimaal toe, 2) ga niet verplaatsen, 3) wijs wel ontwikkelingsgebieden (categorie 4) aan waar geen andere activiteiten dan landbouw worden toegestaan, de burgers in dat gebied moeten zich er naar voegen. In de Stankwet staat dat ontwikkelingen na 19-3-2000 geen categorie verzwaring mag opleveren, dus geen belemmering mag zijn voor bestaande bedrijven. Reconstructiegebieden moeten de ruimte hebben, daar alleen afstanden hanteren.

Probleemgevallen toch aanpakken, ook al zijn ze terecht vergund op basis van de geldende normen

Handhaving via generieke middelen stimuleert de boer niet iets aan het management te doen. Men zou een boer af kunnen rekenen op het aantal klachten dat bij een gemeente over stank binnenkomt, omdat dit simpel uitvoerbaar is voor de gemeenten. Klachtenregistratie door gemeenten draagt bij aan herkennen van patronen en kan reden zijn tot het vinden van de oorzaak en het ondernemen van actie. Wanneer er stankklachten zijn worden er in de industrie doorgaans maatregelen genomen. Bij notoire stinkers in de landbouw daarentegen worden de klachten meestal ongegrond verklaard, omdat het bedrijf voldoet aan de normen. Maatregelen hoeven niet altijd te worden vastgelegd in nadere voorwaarden, want goed overleg of voorleggen aan een deskundigencommissie biedt mogelijk al een oplossing. Bovendien is de boer ook zelf inventief genoeg om een technische oplossing te bedenken. Notoire stinkers dienen wel te worden aangepakt. Het zal voor geur lastig worden een klacht tot de bron terug te brengen gezien de achtergrondconcentratie en de lage concentraties waarin de stoffen al overlast kunnen veroorzaken.

Geur integreren met bijvoorbeeld biologische landbouw, dierenwelzijn, groen, natuurontwikkeling, etc.

Er is een afstemming tussen beleidsterreinen: dierenwelzijn, ammoniak en stank noodzakelijk. Een beter dierenwelzijn kan bijvoorbeeld leiden tot meer ammoniak en stankemissie. Laat bij de keuze van een stalsysteem daarom het dierenwelzijn zwaarder wegen en accepteer dan maar noodgedwongen de extra geur- en ammoniakemissie. Dierenwelzijn is een maatschappelijke wens waar de boer niet omheen kan, geur en ammoniak zijn meer politieke problemen.

Stankwet, die nu van toepassing is in concentratiegebieden, landelijk invoeren

De Raad vond Richtlijn '96 en de daarmee gepaard gaande versoepeling in strijd met de WMB. De boodschap van de Richtlijn was dat het best wat mag stinken op het platteland en dat is in feite wat de nieuwe Stankwet beoogt. Als de versoepelingen uit Richtlijn '96 alsnog in de wet wordt verankerd dient de Raad er naar te handelen. De nieuwe Stankwet is soepeler dan Richtlijn '96 omdat de cumulatie eruit is. De reden voor deze versoepeling van het stankbeleid ligt in het creëren van draagvlak voor de reconstructie. Anders zou geen enkele boer gemotiveerd zijn om te verplaatsen.

Gebiedsindeling/ruimtelijke ordening doorvoeren (die ook door Raad gevolgd wordt), via bestemmingsplannen gebieden bestemmen of bestemming ontnemen

Voor de landbouw kan één van de volgende adviezen gelden: 1) werken volgens de NER-bijzondere regeling rioolwaterzuivering 2) alleen grenswaarden opnemen, 3) geen grenswaarden opnemen, maar per gebied plafonneren. Het is een goede zaak dat in de richting gegaan wordt van categorie-indeling naar gebiedsindeling. Men zou het feitelijk gebruik van een object moeten verlaten en een gebiedsindeling hanteren, waarbij iedereen onder dezelfde gebiedscategorie valt, ondanks functieverandering. Met andere woorden: geen functieveranderingen toestaan. Dit moet via RO in het bestemmingsplan worden geregeld. Via RO zou veel duidelijker worden wat in een gebied wel of niet kan. Stankproblemen worden er door voorkomen c.q. opgelost. Anderen zijn van mening dat het spoor van Ruimtelijke Ordening onduidelijk is want het gaat uit van feitelijk gebruik. Functieverandering (door toenemend recreatief gebruik en permanente bewoning) kan een bedrijf blokkeren. Helderder is een gebiedsindeling omdat dat voor zowel de burger als boer duidelijkheid verschaft. Gemeenten branden overigens niet graag de vingers aan een gebiedsgerichte benadering, in verband met inspraakprocedures en overlap van regimes in de overgangsgebieden. Vraag is hoe deze gebiedsgerichte benadering in de stankwet onder te brengen valt. Waarschijnlijk moeten de specifiek stankgevoelige objecten gedefinieerd worden en een bandbreedte worden aangegeven om alles in goede banen te leiden. Het zal moeilijk zijn hier consensus over te krijgen.

De in de landbouw stringent uitgevoerde stankrichtlijn vinden de handhavers te detaillistisch. Het tweede (betere) niveau zou zijn de stank via het bestemmingsplan te regelen, dat is afgeleid van het structuurplan. Men moet knelpunten voorkómen en waar ze al zijn, oplossen door gebieden aan te wijzen. Reconstructiegebieden zijn een voorbeeld. Hier dient men de gebiedsindeling tot op perceelsniveau aan te geven want dat bepaalt of men onder de stankwet valt.

De Stankwet moet men loskoppelen van reconstructie en in feite een gebiedsgericht beleid voeren en handhaven, door bijvoorbeeld de aard en de intensiteit van de klachten te meten en technische oplossingen toe te passen.

De Reconstructiewet is een RO-wet en is dus bovengemeentelijk (dient 1 op 1 in de bestemmingsplannen overgenomen te worden) en neemt dus een groot deel van de bevoegdheden en beleidsruimte van gemeenten over. Meer ruimte voor vergunningverlening kan lastig zijn in geval bescherming van bepaalde objecten gevraagd wordt.

In feite is de reconstructie een regionale uitwerking van het stankbeleid, het mag in een concentratiegebied wat meer stinken (burgerwoning in categorie 4). In de omschrijving van de omgevingscategorieën zit nog ruimte voor gemeenten. Hoe minder aan gemeenten wordt voorgeschreven, hoe meer ruimte er is voor maatwerk!

Opschuiven van categorie 4 naar categorie 3 omdat er meer burgerwoningen zijn is vanuit de landbouw gezien niet goed uit te voeren, wel in randgebieden. Acceptatie van duidelijke verschillen tussen gebieden (inrichting, hinder, bewoning, etc.) is nodig. In een ontwikkelingsgebied krijgen alle inwonenden de bescherming van categorie 4. een burger in het buitengebied zal stankhinder moeten accepteren wegens de agrarische functie, maar de boer en zijn gezin hebben eveneens bescherming nodig. Probleem is nu nog dat de rechter vaak een categorie 1 toewijzing maakt voor speciale objecten, een burger in een agrarisch gebied krijgt meestal gelijk.

Een geurplafond voor een gebied is een soort quotum. Bij onderschrijding mag de burger niet klagen, gemiddeld klopt het in een gebied, maar bij overschrijding kan toch (veel) overlast ontstaan. Probleem is hoe dat quotum over de bedrijven verdeeld moet worden.

Het PRA-onderzoek geeft aan dat de verschillen in geurbeleving klein zijn. Uit oogpunt van geur zou met minder categorieën volstaan kunnen worden, maar uit oogpunt van cumulatie zijn 4 categorieën goed, zo laten dus.

De landbouw wordt minder belangrijk als economische drager. Nieuwe economische dragers (bijvoorbeeld recreatie) zijn gewenst om de leefbaarheid in het gebied te houden. De leefbaarheidsdiscussie is eigenlijk een ruimtelijk ordeningsprobleem: wat moet men waar toestaan? Nieuwe economische dragers leiden tot meer burgers in het landelijk gebied met gevolgen voor de pure agrarische functie. In de beoordeling moeten zaken als "economische drager" en "leefbaarheid buitengebied" worden meegenomen. Dit levert dan als dilemma op: "wel een nieuwe economische drager toestaan, maar geen beperking agrarische functie accepteren". Een camping die zich steeds verder ontwikkelt kan bijvoorbeeld consequenties hebben voor de uitbreidingsmogelijkheden van agrarische bedrijven in het kader van de stankwet. Verburgering verandert de functie van een gebied niet, wel de gevolgen voor de agrarische blijvers. Er ontstaat minder ruimte door bestemmingsverandering van objecten. De oplossing is dus het hanteren van gebiedsindelingen, waarbij bijvoorbeeld categorie 4 ontwikkelingsgebied is. Categorie 3 zou een verwevingsgebied zijn. Het feit dat de landbouw zoekt naar nieuwe economische dragers zoals recreatie, geeft tegendruk.

Bij bestemmings-/categorieverandering van een object wordt nog wel eens vergeten de zogenaamde omgekeerde werking toe te passen. Het object dient dan zelf op bepaalde afstand van de omwonenden te blijven. Op industrieterreinen gebeurt dat ook.

Versoepeling stanknormen, het koppelen van stankbeleid en ruimtelijke ordening, en het verschil tussen concentratie- en niet-concentratie gebieden, leidt ertoe dat de intensieve veehouderij naar concentratiegebieden verhuist. Wel moet er goed gekeken worden of de emissievermindering op bedrijfsniveau zich goed ontwikkelt.

Een reconstructiegebied is een grove uitwerking van een gebiedsgericht beleid, er mag meer stank geproduceerd worden. Een woning moet qua stankhinder de gebiedscategorie volgen, het aanwijzen hiervan dient een gemeentelijke aangelegenheid te zijn. Per geval dient de categorie te worden vastgesteld, waarbij de belevingsomgeving mee dient te tellen. Nabij bebouwde kommen zou een strenger beleid moeten gelden en in buitengebieden een soepeler beleid. Generiek gebiedsbeleid is daarom lastig!

In bepaalde gebiedsdelen moet stank (soms tijdelijk) geaccepteerd worden. Wie in het landelijk gebied wil komen wonen dient de geuraspecten ook te aanvaarden, echter wel tot op zekere hoogte. Deze lijn is aanvaardbaar voor de gezinsbedrijven (grens bij 1-2 VAK) maar niet voor de echt grote bedrijven (grens \geq IPPC grens). Zit men boven die grens dan zijn maatregelen nodig en aanvaardbaar.

Subsidiëring van gewenste systemen

Gebiedsindeling is een vorm van indirecte regulering van de stankproblematiek. Uitrusten met andere gebieden/landen, een emissieplafond vaststellen in een gebied zouden ondersteund kunnen worden met subsidies op bepaalde systemen.

Burgers verplaatsen

Alleen landbouwbedrijven in ontwikkelingsgebieden plaatsen is niet genoeg, want alle "gaten" zitten al dicht. Men moet dus meer inspanning plegen op gebied van management en fysieke maatregelen. In reconstructiegebieden zouden ook burgers verplaatst moeten worden (met geld).

Een boer die burger wordt en burgers zelf moeten niet categorie 3 worden, maar gewoon de consequenties van het wonen op het platteland aanvaarden. Men kan ook de burgers weghalen en de boeren er heen verplaatsen. De gedachte heerst ook dat ont mengen van gebieden niet realistisch is omdat er geen geld voor is. Bovendien laten de burgers zich niet verplaatsen omdat ze geen probleem ervaren.

Probleembedrijven verplaatsen

Ruimtelijke ordening koppelen aan stank ter voorkoming van problemen is gewenst, dat wil zeggen men moet binnen RO verplaatsing van bedrijven mogelijk maken. Men moet goed overwegen waar de agrarische uitbreiding mogelijk/gewenst is. Er moet wel ruimte zijn voor inplaatsing in landbouwgebieden.

Gemeenten moeten geen ongebreidelde uitbreidingen en toewijzing van bouwkavels toe staan. Beter is het in moeilijke situaties de bestemming er af te halen en bedrijven te verplaatsen.

In overgangsgebieden is het nuttig verplaatsing te stimuleren (bijvoorbeeld ruimte voor ruimte regeling of een pseudo-landbouwkundig bedrijf in plaats van varkensbedrijf), of de stankcirkel te wijzigen. Probleem hierbij is dat verplaatsing van de één wordt belemmerd door een ander omdat de Raad daar haar eigen visie op heeft. Een gebiedsvisie zou bij de Raad van State hoger moeten scoren dan een strikte benadering van de werkelijke situatie.

Verplaatsing van bedrijven kan leiden tot schade-eisen in verband met planschade. Bij vrijwillige verplaatsing is dat niet aan de orde, dus verplaatsing moet eigenlijk vrijwillig

Saneren/ruimte voor ruimteregeling toepassen

De ruimte-voor-ruimte regeling (boeren in kerngebieden weg, vrijkomende grond verkopen als bouwkavels, opbrengsten gebruiken voor herplaatsing naar ontwikkelingsgebieden), biedt voor het verplaatsen en saneren van bedrijven een goede opening.

Bouwblokken verkopen in de kernrandzones is een oplossing. Dit is zelfs zonder reconstructie haalbaar in bepaalde gevallen.

Milieuvergunning na 3 jaar intrekken indien niet benut

Een vergunningsaanvraag zou na 3 jaar moeten vervallen, óf men kan een nieuwe verstrekken op basis van het oude aantal dieren. dit om te ontmoedigen dat een vergunning alsmaar aangehouden wordt.

Meer werken met contouren en minder met harde normen

Landbouw zou vlekken van interessante thema's kunnen/moeten integreren in een uitvoeringsregeling, zoals milieu, geur, NH₃, welzijn, arbo. Men zou minder met getallen maar meer met contouren moeten werken, voornamelijk bij nieuwe bedrijven. Het blijkt dat zelfs aanwijzing van 1^e en 2^e contouren gecombineerd met maatregelen aankondigen stand houden voor de Raad.

Verhandelbare stankrechten invoeren

Het verschil tussen grote of kleine bedrijven kan worden ontlopen door verhandelbare "stankrechten" met mve als eenheid in te voeren. hierop zou reductie bij doorverkoop kunnen worden toegepast.

Omgekeerde werking WMB toepassen

Een mogelijke aanpak van geurproblemen is het vast stellen van normen voor een worstcase situatie en vervolgens de veehouder laten aantonen dat 't beter kan.

4 Beoordeling oplossingen (het perspectief van de oplossingen)

Uit de interviews, die gehouden zijn onder beleidsmakers, handhavers, sector en onderzoekers, is een zeer groot aantal opmerkingen en suggesties naar voren gekomen voor verbeteringen en oplossingen ten aanzien van een nieuw geurbeleid. In hoofdstuk 3 zijn deze nader geanalyseerd en ingedeeld in 34 verschillende mogelijkheden voor een (ver)nieuw(ende) aanpak. In dit hoofdstuk worden deze 34 verschillende mogelijkheden getoetst aan de hand van de algemene kwaliteitseisen van regelgeving, zoals vermeld in de brochure “Kwaliteitsstappen beleidsvoornemens”. Daarbij gaat het in eerste instantie om een beoordeling op hoofdlijnen omdat veel mogelijkheden niet in detail en zeker niet op het niveau van regels zijn uitgewerkt.

In de brochure “Kwaliteitsstappen beleidsvoornemens” zijn de volgende acht kwaliteitseisen benoemd.

1. De noodzaak van regelgeving.
2. Zelfregulering versus overheidsregulering.
3. Rechtmatigheid en verwerkelijking van rechtsbeginselen.
4. Handhaafbaarheid en uitvoerbaarheid.
5. Lasten voor de burgers en het bedrijfsleven.
6. Lasten voor de overheid.
7. Proportionaliteit.
8. Eenvoud en helderheid: afstemming met andere relevante velden van beleid en regelgeving.

In onderstaande tabel zijn deze eisen omgezet naar concrete criteria, die zijn gebruikt om de verschillende mogelijkheden te beoordelen. De effecten van de vernieuwingen/oplossingen op de verschillende aspecten zijn beoordeeld met plussen (+) voor een verbeterde situatie, minnen (-) voor een verslechterde situatie en nullen (0) voor een neutrale situatie.

Als referentie voor de beoordeling is steeds de wet- en regelgeving van voor 28 april 2003 genomen.

Kwaliteitseis	Criteria	Ja	Nee	Doelgroep en nr. van de kolom in de tabellen
De noodzaak van regelgeving	Leidt de vernieuwing tot minder regels?	+	-	Algemeen nr. 15
Zelfregulering versus overheidsregulering	Leidt vernieuwing tot minder overheidsregulering?	+	-	Algemeen nr. 16
Rechtmatigheid en verwerkelijking van rechtsbeginselen	Rechtvaardigheidsgevoel: Wordt de voorgestelde vernieuwing/oplossing door agrarische ondernemers als redelijk ervaren?	+	-	Agrarische ondernemers nr. 1
	Verskil met de beleving momenteel: zal er voor de geurgehinderde een verbetering	+	-	Geurgehinderden nr. 6

Kwaliteitseis	Criteria	Ja	Nee	Doelgroep en nr. van de kolom in de tabellen
	Optreden met de situatie van voor 28 april 2003?			
	Zekerheid, borging in de toekomst: kan de geurgehinderde rekenen op een meer duurzame verbetering van de situatie in de toekomst?	+	-	Geurgehinderden nr. 7
	Rechtvaardigheidsgevoel: zal de voorgestelde oplossing een groter maatschappelijk draagvlak hebben?	+	-	Algemeen nr. 8
	Rechtvaardigheidsgevoel: zal de voorgestelde oplossing een groter maatschappelijk draagvlak en gevoel van rechtvaardigheid bij de handhaver hebben?			Gemeentelijke handhavers nr. 13
Handhaafbaarheid en uitvoerbaarheid	Zal de voorgestelde oplossing ertoe leiden dat er minder handhavend opgetreden moet worden?	+	-	Gemeentelijke handhavers nr. 10
	Is de voorgestelde oplossing eenvoudiger te controleren?	+	-	Gemeentelijke handhavers nr. 11
	Is er voor de voorgestelde vernieuwing/oplossing bij de handhaver minder deskundigheid nodig?	+	-	Gemeentelijke handhavers nr. 12
	Leidt de voorgestelde vernieuwing/oplossing tot minder klachten van geurgehinderden en tot minder beroepsprocedures?	+	-	Gemeentelijke handhavers nr. 14
Lasten voor de burgers en het bedrijfsleven	Wordt de administratieve belasting voor bedrijven vermindert?	+	-	Agrarische ondernemers nr. 2
Lasten voor de overheid	Zullen de administratieve belasting en uitvoeringskosten voor de overheid afnemen?	+	-	Gemeentelijke handhavers nr. 9
Proportionaliteit	Leidt de voorgestelde vernieuwing/oplossing tot een beter rendement van het bedrijf?	+	-	Agrarische ondernemers nr. 3
	Kan de voorgestelde oplossing gemakkelijk en op korte termijn op het bedrijf worden ingepast?	+	-	Agrarische ondernemers nr. 4
	Biedt de voorgestelde vernieuwing/ oplossing meer flexibiliteit en ontwikkelingsmogelijkheden voor het bedrijf?	+	-	Agrarische ondernemers nr. 5
Eenvoud en helderheid	Is de voorgestelde vernieuwing/ oplossing eenvoudiger en helderder en sluit het beter aan op ander beleid?	+	-	Algemeen nr. 17

Na de beoordeling zijn, naargelang het beeld over de gehele linie, de voorgestelde vernieuwingen/oplossingen ingedeeld in drie categorieën (positief, neutraal en negatief). Bij deze indeling is de volgende leidraad gehanteerd.

- 1 Bij de categorie "**positief beoordeelde vernieuwingen/oplossingen**" zijn de vernieuwingen/oplossingen opgenomen die zowel voor de agrarische ondernemers, de geurgehinderden, de gemeentelijke handhavers alsmede voor de vier algemene kwaliteitseisen voor de relevante aspecten per saldo leiden tot duidelijk positieve effecten. Deze vernieuwingen/oplossingen worden in hoofdstuk 5 verder besproken.
- 2 Bij de categorie "**neutraal beoordeelde vernieuwingen/oplossingen**" zijn de vernieuwingen/oplossingen opgenomen die voor één van de drie onderscheiden groepen voor de relevante aspecten per saldo leiden tot duidelijk positieve effecten en voor één of beide andere groepen tot duidelijk negatieve effecten. Ook zijn in deze categorie enkele vernieuwingen/oplossingen opgenomen die voor één van drie groepen leidt tot positieve effecten, maar waarvan de effecten bij de andere twee groepen of met betrekking tot de algemene kwaliteitseisen nihil zijn. Wellicht zijn deze vernieuwingen/oplossingen nog wel bruikbaar als onderdeel van een nieuw sturingsconcept.
- 3 Bij de "**negatief beoordeelde vernieuwingen/oplossingen**" zijn de vernieuwingen/oplossingen opgenomen die negatief scoren op de algemene kwaliteitseisen of voor twee van de drie onderscheiden groepen voor de relevante aspecten per saldo leiden tot duidelijk negatieve effecten. In deze categorie is ook "Middelvoorschriften in plaats van doelvoorschriften" opgenomen. Deze oplossing scoort bij geurgehinderden, gemeentelijke handhavers en bij de algemene kwaliteitseisen licht positief of neutraal, maar scoort bij de doelgroep agrarische ondernemers zeer duidelijk negatief.

Bestudering van de 3 tabellen (de 3 categorieën) maakt een en ander duidelijk.

Positief beoordeelde oplossingen

Gevolgen voor de:	agricarische ondernemers					geurgehinderden		gemeentelijke handhavers						algemeen			
	Meer rechtvaardigheidsgevoel (vernieuwing/oplossing wordt als redelijk ervaren)	Minder administratieve lastendruk	Minder kosten en beter rendement van het bedrijf	Makkelijker inpasbaarheid op het bedrijf op korte termijn	Meer flexibiliteit en ontwikkelingsmogelijkheden voor het bedrijf	Verbetering van de geurbeleving t.o.v. de situatie van vóór 28 april 2003	Meer duurzame verbetering van de situatie in de toekomst	Afname van de administratieve belasting en uitvoeringskosten	Minder noodzaak van handhavend optreden	Vereenvoudiging van de controle (controleerbaarheid)	Minder behoefte en beroep op deskundigheid van en bij de handhaver	Een groter maatschappelijk draagvlak en gevoel van rechtvaardigheid	Minder klachten en beroepsprocedures	Een groter maatschappelijk draagvlak en gevoel van rechtvaardigheid	Minder regels	Minder overheidsregulering	Betere aansluiting op ander beleid (eenvoudiger, helderder vernieuwing/oplossing)
Gevolgaspect: De voorgestelde vernieuwing cq oplossing leidt tot:	1	2	3	4	5	6	7	9	10	11	12	13	14	8	15	16	17
Vernieuwing cq oplossing																	
Meer metingen doen die leiden tot betere normen	+++++	+	++	+++++	++	+++++	+++++	0	-	0	+++	+++++	++	+++++	0	0	0/+
Normen gebruiken die gebaseerd zijn op hedonische waarde	+++++	0	0	++	0	+++++	+++++	--	0	---	+++++	+++++	+++++	+++++	0	0	0/+
Kleine bedrijven vrijlaten qua afstand en zonering (vrijstellingsvoet); grote bedrijven meten en maatregelen laten treffen (individuele behandeling)	+++++	+++++	+++++	+++++	+++++	++	+++	+++++	+++++	+++++	---	++	++	++++	++	++	++
Technische deskundigencommissie geur instellen die gesignaleerde knelgevallen adviseert	+++	0	+	+	+++	+++++	+++	+++++	+++++	0	+++	++++	+++++	++++	0	++	+
Gebiedsindeling/ruimtelijke ordening doorvoeren (die ook door RvSt gevolgd wordt); via bestemmingsplannen gebieden bestemmen of bestemming ontnemen	+++++	++	0	+++	++++	++++	+++++	++	++++	+++++	+	+++	++++	+++++	0/-	0	+
Probleembedrijven verplaatsen	+++++	+	---	++	++++	+++++	+++++	--	+++++	+++++	++	++++	++++	+++++	0/-	0/-	+
Stroomlijnen van relevante regelgeving	+++++	+++++	++++	++++	+++++	+	++	+++++	+++++	++++	+	++++	++++	+++++	++	+	++
Meer commitment vanuit sector met de omgeving	++++	---	+	+++++	++++	++	++	+++	+++	0	+++++	+++	+++	++	0	0/+	0
Knelgevallen en geurpieken aanpakken, metingen uitvoeren en zonodig maatregelen laten treffen. De rest vrijlaten	+++++	+++	+++	++++	++++	+++++	+++++	++	+++	0	---	+++++	+++++	+++++	++	++	+
Subsidiëring van gewenste systemen	+++++	--	+++++	+++++	++++	+++++	+++	++	++	+	-	++	+	+++	0	-	0/+
Saneren/ruimte voor ruimte-regeling toepassen	+++++	0	+++	+++	+++	+++++	+++++	++	++++	+++	0	+++++	+++	+++++	0/-	0/-	+
Stankwet landelijk invoeren	++++	++	+	+++	++	0	+++	++	+++	++++	++	+++	0	+++	+	0	++

Neutraal beoordeelde oplossingen

Gevolgaspect: De voorgestelde vernieuwing cq oplossing leidt tot:	Gevolgen voor de:					geurghinderden		gemeentelijke handhavers						algemeen			
	1	2	3	4	5	6	7	9	10	11	12	13	14	8	15	16	17
	Meer rechtvaardigheidsgevoel (vernieuwing/oplossing wordt als redelijk ervaren)	Minder administratieve lastendruk	Minder kosten en beter rendement van het bedrijf	Makkelijker inpasbaarheid op het bedrijf op korte termijn	Meer flexibiliteit en ontwikkelingsmogelijkheden voor het bedrijf	Verbetering van de geurbeleving t.o.v. de situatie van vóór 28 april 2003	Meer duurzame verbetering van de situatie in de toekomst	Afname van de administratieve belasting en uitvoeringskosten	Minder noodzaak van handhavend optreden	Vereenvoudiging van de controle (controleerbaarheid)	Minder behoefte en beroep op deskundigheid van en bij de handhaver	Een groter maatschappelijk draagvlak en gevoel van rechtvaardigheid	Minder klachten en beroepsprocedures	Een groter maatschappelijk draagvlak en gevoel van rechtvaardigheid	Minder regels	Minder overheidsregulering	Betere aansluiting op ander beleid (eenvoudiger, helderder vernieuwing/oplossing)
Klachtenlijn leidend maken voor aanpak van knelgevallen	---	0	0	0	----	+++++	+++++	---	--	-	---	+++	++	++++	0/+	0/+	0
Meer onderzoek naar geurvormende processen	+++	0	0	0	0	++	++	0	0	0	+	++	0	+++	0	0	0
Burgers verplaatsen	+++++	0	++	++++	++++	++++	-	----	++++	+++++	+	----	+++	-	0/-	0/-	0/+
Certificering toepassen	0	-----	---	0	0	0	++	0	0	+++++	+++	0	++	0	0	++	0/+
Doelvoorschriften in plaats van middelvoorschriften	+++++	--	+++++	+++++	+++++	++	0	--	0	---	0	0	+	+++	+	0	+
Geurbestrijdingsplan opnemen in een bedrijfsmilieuplan	0	----	-	0	0	++	++	0	0	0	-	+++	++	++++	0	0	0/+
Vergunningverlening op grotere afstand plaatsen bijvoorbeeld bij de provincie	0	0	0	0	-	++	0	+	-	--	0	0	++	++	0	0	0
Geurprognose indienen bij aanvraag milieuv vergunning	+	---	0	+	0	+++	++	-	--	+	+++	+	++	++++	0	0	0
Immissie in plaats van emissie	--	--	0	--	-	+++++	++++	----	0	--	+	+++++	0	++++	0	0	0
Geurconcentratienorm stellen en bedrijven daaraan individueel toetsen. Toetsing variëren per bedrijfstak	+	-	0	0	+	+++++	+++++	----	--	++++	---	+++	++	+	0/-	0/-	0
Omgekeerde werking Wmb toepassen	++	-	+	++++	++++	-	+	0	0	0	-	++	++	+	0/+	0/+	0
Problemen (primair) oplossen via technische maatregelen	+	++	----	--	0	++++	+	0	-	++++	0	0	---	++	0	0	0

Negatief beoordeelde oplossingen

Gevolgen voor de:	agrarische ondernemers					geurghinderden		gemeentelijke handhavers						algemeen			
Gevolgaspect: De voorgestelde vernieuwing cq oplossing leidt tot:	Meer rechtvaardigheidsgedoeveel (vernieuwing/oplossing wordt als redelijk ervaren)	Minder administratieve lastendruk	Minder kosten en beter rendement van het bedrijf	Makkelijker inpasbaarheid op het bedrijf op korte termijn	Meer flexibiliteit en ontwikkelingsmogelijkheden voor het bedrijf	Verbetering van de geurbeleving t.o.v. de situatie van voor 28 april 2003	Meer duurzame verbetering van de situatie in de toekomst	Afname van de administratieve belasting en uitvoeringskosten	Minder noodzaak van handhavend optreden	Vereenvoudiging van de controle (controleerbaarheid)	Minder behoefte en beroep op deskundigheid van en bij de handhaver	Een groter maatschappelijk draagvlak en gevoel van rechtvaardigheid	Minder klachten en beroepsprocedures	Een groter maatschappelijk draagvlak en gevoel van rechtvaardigheid	Minder regels	Minder overheidsregulering	Betere aansluiting op ander beleid (eenvoudiger, helderder vernieuwing/oplossing)
	1	2	3	4	5	6	7	9	10	11	12	13	14	8	15	16	17
Strengere handhaving van de bestaande regelgeving, o.a. door stellen van nadere voorwaarden en sancties	----	---	----	----	----	++++	++++	----	----	-	0	+	+	++++	--	--	-
Probleemgevallen ook zonder metingen maatregelen laten treffen	---	-	----	---	----	++++	++++	-	----	----	----	+++	0	+	0	0	+
Probleemgevallen toch aanpakken ook al zijn ze terecht vergund op basis van de geldende normen	----	---	----	---	----	++++	++++	---	----	----	----	++	+	-	0	0	+
Managementwaardering in normering meenemen	++++	---	+++	-	+	++++	-	----	----	----	--	+	+++	+++	--	--	+
Verhandelbare stankrechten invoeren	+	---	---	+++	+++	---	----	--	0	++	+	----	---	---	--	--	+
Middelvoorschriften in plaats van doelvoorschriften	---	++	----	---	----	+	++++	+	--	++++	0	++	0	++	-	0	-
Geur integreren met bijvoorbeeld biologische landbouw, dierwelzijn, groen, natuurontwikkeling, e.d.	+	--	-	+	-	0	--	-	--	----	---	0	+	+	--	--	0
Milieuvergunning na 3 jaar intrekken indien niet benut	----	---	----	-	----	+	++++	++	--	++++	0	+++	0	++	--	--	0
Meer werken met contouren en minder met harde normen	+	0	+	++	+++	---	-	0	+	----	----	---	----	---	0	0	0

5 Conclusies, aanbevelingen en discussie

5.1 Conclusies

De positief beoordeelde vernieuwingen/oplossingen leveren voor de aanpak van de geurproblematiek:

- vier vernieuwingen op die relatief makkelijk, en ook onder de huidige wet- en regelgeving, zijn door te voeren,
- drie nieuwe sturingsconcepten,
- drie vernieuwingen/oplossingen, die bestaande en nieuwe sturingsconcepten kunnen ondersteunen.

5.1.1 Vier vernieuwingen die relatief makkelijk, en ook onder de huidige wet- en regelgeving, zijn door te voeren

Stroomlijnen van relevante regelgeving

Stroomlijnen van de relevante regelgeving leidt voor alle partijen tot positieve effecten. Het effect voor geurgehinderden zelf wordt als beperkt ingeschat. Ook op de algemene aspecten scoort deze oplossing zeer positief. De bestuurlijke kosten (onderzoek en aanpassen regelgeving) zijn in verhouding beperkt. Het stroomlijnen van vooral de verschillende trajecten van vergunningverlening biedt wel meer perspectief om bij de nieuw(ver)bouw beter te anticiperen op mogelijke stankoverlast en om maatregelen daartegen te nemen.

Betere normen

Meer metingen doen om betere normen te krijgen is positief voor alle partijen en voor het maatschappelijk draagvlak, echter het kost wel veel geld. Normen gebruiken die gebaseerd zijn op hedonische waarde hebben overwegend positieve effecten, maar vergunningen zijn moeilijker controleerbaar en handhaafbaar voor de gemeente. Om deze normen te verkrijgen moeten veel en kostbare metingen worden uitgevoerd. Ook de technieken hiervoor kunnen problematisch zijn.

Meer commitment vanuit sector met de omgeving

Het tonen van meer begrip vanuit de sector voor de omgeving, c.q. het onderkennen van de overlast die omwonenden kunnen ondervinden kost weinig en kan veel problemen voorkomen, mentaliteitsverandering is dus positief. Omgekeerd mag de sector ook enig begrip verwachten van de omwonende.

Het onderzoeksprogramma "*Gasvormige emissies (ammoniak, geur, (overige) broeikasgassen en fijn stof) uit de veehouderij integrale aanpak via management en techniek, met aandacht voor sociale factoren*" (programma 415) zou als voorbeeld kunnen dienen. Met name het thema "Kennisdoorstroming en interactie met beleid en praktijk" in dit programma, waarin de doorstroming van kennis wordt aangepakt, zoals de legitimatie van beleid in binnen- en buitenland en kennis op het juiste moment en in de juiste vorm beschikbaar komt.

Subsidiëring van gewenste systemen

Subsidiëring van gewenste systemen is uiteraard vooral positief voor de sector en voor de geurgehinderden, die daarvan profiteren. Voor de gemeenten staat het wat verder af. De overheidsregulering neemt wel iets toe. Naast subsidie kan ook aan fiscale stimulering (VAMIL, MIA) gedacht worden. Alertheid is geboden om nieuwe

systemen in het kader van de reductie van geuremissie aan deze regelingen toe te voegen.

5.1.2 Drie nieuwe sturingsconcepten

Knelgevallen en geurpieken aanpakken, metingen uitvoeren en zonodig maatregelen laten treffen. De rest vrijlaten

In deze vernieuwing/oplossing wordt onderscheid gemaakt tussen probleembedrijven en niet-probleembedrijven. Een dergelijke aanpak vereist echter wel een grote deskundigheid van de gemeente, omdat het altijd om (grote) probleemgevallen gaat. Het uitvoeren van de metingen, het zonodig laten treffen van maatregelen en de controle en handhaving daarvan vragen echter wel hogere kosten en meer menskracht. Bij deze aanpak zou een deskundigencommissie, die bij gesignaleerde knelgevallen metingen verricht en zowel aan de handhaver als de agrarische ondernemer adviseert over door te voeren maatregelen, uitstekende diensten kunnen bewijzen.

Deze aanpak werkt vooral positief uit voor de geurgehinderde. Het komt in hoge mate tegemoet aan zowel het rechtvaardigheidsgevoel bij de agrarische ondernemers zelf als ook bij de handhavers. Omdat de aanpak echt wordt geconcentreerd op de probleemgevallen wordt het maatschappelijk draagvlak hoog ingeschat. Agrarische ondernemers die van tevoren rekening houden met hun geuremissie en zonodig op tijd maatregelen treffen worden daar nu voor beloond. Ook betekent deze oplossing minder regels en overheidsregulering in zijn totaliteit.

Discussie

Deze aanpak sluit goed aan op de resultaten van het PRA onderzoek, waarin de conclusie wordt getrokken dat van de 50% geurgehinderden slechts 3% ernstige hinder ondervindt en dat dit nauwelijks afhankelijk is van de categorie-indeling die nu wordt gehanteerd. Deze gevallen dienen dan ook echt aanpak te worden.

Geurproblemen kunnen in beginsel opgelost worden via overleg (indien nodig deskundigencommissie inschakelen). Eventueel kan via de Wet Milieubeheer in de milieuvergunning opgenomen worden dat bij vastgestelde overlast dwingende maatregelen voorgeschreven kunnen worden (revisieplicht).

Deze aanpak levert winst op in het kader van administratieve lastendruk. Het vraagt wel een deskundige aanpak, die door gemeenten uitbesteed kan worden aan een deskundigencommissie. De financiering kan plaatsvinden via het principe: "De stinker betaalt".

De ontstane geuremissie wordt nu teruggevoerd tot het totale bedrijf en niet meer tot alleen staltype.

Verandering in het management of andere bedrijfs- en omgevingsfactoren kunnen ook aangrijpingspunt voor maatregelen vormen. Er kan maatwerk verricht worden. Toename van klachten kan ook beter tot wijziging/verandering teruggevoerd worden bijv. vestiging/uitbreiding bedrijf, andere diersoorten, overschakeling op ander voer, weersomstandigheden/windrichting, etc.

De basis geurbelasting (geur van het landelijk gebied, mest uitrijden, in de toekomst alles emissiearm) wordt hiermee niet aangepakt. Metingen leveren inzicht in geuremissiebronnen.

Deze aanpak zou buiten reconstructiegebieden uitgevoerd kunnen gaan worden (minder concentratie intensieve veehouderij, minder kennis bij gemeenten m.b.t. stankbeleid, grotere spreiding bedrijven).

Kleine bedrijven vrijlaten qua afstand en zonerings (vrijstellingsvoet); grote bedrijven meten en maatregelen laten treffen (individuele behandeling)

Het vrijlaten van bedrijven beneden een bepaalde grootte scoort, voor het grootste deel, zeer positief op alle aspecten, inclusief de algemene aspecten. Alleen op het aspect deskundigheid scoort het negatief. Een oplossing hiervoor zou het inschakelen van een deskundigencommissie kunnen zijn.

Per saldo levert het minder administratie op voor de gemeenten en minder regels en overheidsregulering, omdat een deel van de bedrijven nu is vrijgesteld. Wel is er het bezwaar dat het niet per definitie de grotere bedrijven zijn die stankoverlast

veroorzaken; dat kan ook gebeuren door de kleinere bedrijven. De effecten op de geurgehinderde worden daarom wat minder positief ingeschat.

Discussie

Dit voorstel maakt het noodzakelijk in de Wet onderscheid te maken in grote en kleine bedrijven. Gelet op de huidige stankproblematiek lijkt de IPPC grens daarvoor te hoog. Eventueel zouden IPPC bedrijven verplicht kunnen worden een aantal standaardmaatregelen uit te voeren.

Verder zijn een groot aantal aspecten, die bij knelgevallen en geurpieken aanpakken zijn beschreven, ook hier van toepassing.

De combinatie van de twee bovengenoemde sturingsconcepten kan leiden tot een aanpak waarbij de vrijgestelde bedrijven alleen bij problemen worden aangepakt en de grotere bedrijven verplicht zijn een aantal maatregelen te nemen. Deze aanpak sluit ook goed aan bij de huidige beleidsontwikkelingen van minder regels en overheidsregulering en bij de schaalvergroting die in de agrarische sector plaatsvindt.

Gebiedsindeling/ruimtelijke ordening doorvoeren (die ook door de Raad van State gevolgd wordt)

Via bestemmingsplannen gebieden bestemmen of bestemming ontnemen. Deze aanpak scoort op nagenoeg alle criteria positief, behalve op het aspect minder regels, omdat nu sprake is van meerdere soorten gebieden. Volgens de Wet stankemissie veehouderijen in landbouwontwikkelingsgebieden van 16 mei 2002 zijn voor veehouderijbedrijven, in landbouwontwikkeling - en verwervingsgebieden als bedoeld in de Reconstructiewet, soepeler regels van toepassing dan voor bedrijven gelegen in extensiveringsgebieden. Hierbij zijn de effecten beoordeeld in de situatie nadat de ruimtelijke indeling volgens de Reconstructiewet is doorgevoerd. Echter buiten de reconstructiegebieden is momenteel geen differentiatie. De voorgestelde regelgeving kent meer beperkingen voor de (intensieve) veehouderijbedrijven dan de huidige regelgeving. Buiten de reconstructiegebieden is daarom ook behoefte om ontwikkelingsgebieden aan te wijzen die onder het zelfde regime van stankregelgeving vallen als de ontwikkelingsgebieden binnen de reconstructiegebieden.

Discussie

Op basis van ruimtelijke indeling weten partijen waar ze aan toe zijn. Vraag is of deze ruimtelijke scheiding op langere termijn handhaafbaar is en of dit beleid werkelijk het aantal geurgehinderden terugbrengt. Het is evenzeer denkbaar dat de inwonenden van de verweving- en ontwikkelingsgebieden laag zullen scoren op rechtvaardigheidsgevoel en dat agrarische ondernemers in extensiveringsgebieden de ontwikkelingsmogelijkheden van het eigen bedrijf als nadeel zullen ervaren. Bovendien zullen reeds aanwezige agrarische ondernemers in ontwikkelingsgebieden zich geurgehinderde in negatieve zin gaan voelen in hun eigen gebied. Het verplaatsen van probleemgevallen (naar ontwikkelingsgebieden) en het saneren van bedrijven met de ruimte-voor-ruimte regeling zijn oplossingen die daarbij zeer positief scoren, zij het dat ze wel weer nieuwe regels vragen en een nadrukkelijker overheidsregulering.

5.1.3 Drie vernieuwingen/oplossingen, die bestaande en nieuwe sturingsconcepten kunnen ondersteunen

Deskundigencommissie geur instellen die gesignaleerde knelgevallen adviseert

Een deskundigencommissie, die speciaal wordt ingezet op probleemgevallen, kan veel werk uit handen nemen van de gemeenten en leidt er ook toe dat gemeenten niet zelf alle deskundigheid in huis hoeven te hebben. Ook de geurgehinderden zullen baat hebben bij een dergelijke oplossing omdat per definitie de probleemgevallen zullen worden behandeld. Nadeel zijn wel de extra kosten. Een dergelijke deskundigen commissie kan geurgehinderden horen en metingen laten verrichten en brengt een objectief en onafhankelijk advies uit. Dat advies kan aanleiding geven tot vrijwillige aanpassing van bedrijfsinrichting, of mogelijk aanleiding geven tot aanpassing van de milieuvergunning (revisie).

Probleembedrijven verplaatsen

Verplaatsing van probleembedrijven is voor de geurgehinderde in elk geval positief, maar betekent voor de verplaatste toch zeer hoge kosten ondanks vergoedingen die er tegenover staan. Gemeenten (andere overheden) zullen in eerste instantie de administratieve inspanningen zien stijgen (meer regels en regulering), maar er later profijt van hebben.

Saneren en/of ruimte-voor-ruimte regeling toepassen

Saneren van het gebouwenbestand, zoals recentelijk bij de ruimte –voor -ruimteregeeling is toegepast, werkt uiteraard positief voor alle partijen. Wel vraagt zo'n oplossing om de nodige financiële middelen, meer regels en meer overheidsregulering.

5.2 Aanbevelingen met betrekking tot nieuwe concepten

- Kleine bedrijven vrijlaten en vooral concentreren op de grotere bedrijven. Wanneer alleen de grotere bedrijven beschouwd worden kunnen kleinere bedrijven onder de gestelde grens toch behoorlijk hinder voor omwonenden opleveren. Dit kan ondervangen worden door weliswaar alle bedrijven onder de gestelde grens geheel vrij te laten, maar bij geconstateerde stankproblemen deze bedrijven alsnog aan te pakken.
- Nader in kaart brengen van mogelijkheden om buiten de concentratiegebieden eveneens ontwikkelingsgebieden aan te wijzen die onder hetzelfde regime van stankregelgeving vallen als de ontwikkelingsgebieden binnen de reconstructiegebieden.
- Door de overheid een deskundigencommissie in het leven roepen die het vertrouwen heeft van alle relevante partijen en actoren. Nader onderzoek is nodig hoe de financiering van een dergelijke deskundigencommissie geregeld kan worden en welk mandaat zij heeft.
- Probleembedrijven verplaatsen of saneren. Verder onderzoek is nodig naar de mogelijkheden van financiering (bijvoorbeeld in de trant van ruimte-voor-ruimte regeling).

5.3 Aanbevelingen met betrekking tot de huidige en eventuele nieuwe aanpak

- Op elkaar afstemmen en synchroniseren van ververschillende regelgevingstrajecten. Vooral wanneer deze door hetzelfde bevoegd gezag worden verleend. Bijvoorbeeld regelgevingen in het kader van IPPC, MER, Wet Milieubeheer, Bouwbesluit, Natuurbeschermingswet, Wet Ammoniak en Veehouderij, Flora en Faunawet (Vogel- en habitatrictlijn).
- Er is een groot draagvlak om met normering te werken die gebaseerd is op de kwaliteit van de geurbelasting (hedonische waarde). Verder onderzoek is gewenst naar de technische mogelijkheden en de (financiële) haalbaarheid van het vaststellen van normen op basis van hedonische waarden.
- Om meer begrip vanuit de sector voor de omgeving te verkrijgen, zal er beter vanuit de sector gecommuniceerd moeten worden. Het onderzoeksprogramma "*Gasvormige emissies (ammoniak, geur, (overige) broeikasgassen en fijn stof) uit de veehouderij integrale aanpak via management en techniek, met aandacht voor sociale factoren*" (programma 415) kent een speciaal thema "Kennisdoorstroming en interactie met beleid en praktijk". In dit thema wordt de doorstroming van kennis aangepakt, waaronder de legitimatie van beleid in binnen - en buitenland en kennis op het juiste moment en in de juiste vorm beschikbaar komt. Een voortdurende activiteit is het bijhouden van de website: www.stalemissies.nl. Verder wordt een plan voor externe communicatie en kennisdoorstroming

uitgewerkt en is meegewerkt aan de voorbereiding van het International Symposium on Gaseous and Odour emissions. De resultaten uit dit thema zijn wellicht een mogelijke ingang om partijen bij elkaar te brengen.

- Om de implementatie van gewenste systemen te bevorderen kunnen subsidies en/of fiscale voordelen een belangrijke bijdrage leveren. Alertheid is geboden om nieuwe systemen in het kader van de reductie van geuremissie aan deze regelingen toe te voegen.

6 Samenvatting

Stankhinder is een belangrijke factor bij de vergunningverlening voor vestiging of uitbreiding van intensieve veehouderijbedrijven en is daarmee vooral voor reconstructiegebieden een belangrijke factor.

Het huidige beleid is gebaseerd op emissienormen voor stalsystemen en een categorie-indeling voor de verschillende groepen geurgehinderden. Deze benaderingswijze kent in de praktijk echter haken en ogen. Huisvestingssystemen hebben onmiskenbaar invloed op de geuremissie, maar daarnaast zijn ook het managementsysteem, bijvoorbeeld voer- en hygiënemaatregelen, en omgeving- en andere inrichtingsfactoren dan het staltype belangrijke factoren in de uiteindelijke geuremissies. Deze aspecten worden in de regelgeving nu niet meegenomen en vormen daarmee ook geen prikkel voor veehouders om iets aan de stankemissies, die met deze aspecten, samenhangen te doen. Bovendien heeft sturen op stalsystemen als consequentie dat op den duur steeds meer verschillende systemen in de regelgeving moeten worden opgenomen, die steeds moeilijker te onderscheiden zijn, met alle mogelijke gevolgen voor de uitvoering, controle en handhaving (vergelijk ammoniak).

Het Expertisecentrum heeft in opdracht van de heren Tabak en Mulleneers van de Directie Landbouw van het Ministerie van LNV het project "Verkenning sturingsinstrumenten agrarisch stankbeleid" geïnitieerd en uitgevoerd. De resultaten van deze verkenning kunnen mogelijk gebruikt worden in de verdere invulling en ontwikkeling van de landelijk of regionaal in te voeren regelgeving.

De projectgroep heeft de verkenning uitgevoerd door middel van een uitgebreide serie van interviews met de diverse actoren. Voor de geurproblematiek van eigenaren van intensieve veehouderijbedrijven en "geurgehinderden" is gebruik gemaakt van de resultaten van het onderzoek uitgevoerd door Project Research Amsterdam BV (PRA). Daarnaast is een korte scan uitgevoerd naar het stankbeleid in de ons omringende landen.

De interviews hebben 34 verschillende mogelijkheden voor een (ver)nieuw(ende) aanpak opgeleverd. Bij nadere analyse is gebleken dat het niet zo is dat bepaalde soorten oplossingen steeds door alle vertegenwoordigers van de verschillende groepen naar voren is gebracht. Het was juist, in tegenstelling daarmee, opvallend dat de verdeeldheid over bepaalde oplossingsrichtingen ook binnen deze groep sterk uiteen liep en niet zelden werden zelfs geheel tegengestelde oplossingen genoemd. Een andere opvallende uitkomst van de verkenning was de aanbeveling door sommige van de geïnterviewden om de regels simpel te houden en te blijven baseren op mve's en stankcirkels. Deze aanpak leverden volgens hen weinig knelpunten op.

In hoofdstuk 4 zijn de 34 suggesties voor een (ver)nieuwe(nde) aanpak getoetst aan de hand van een zeventiental opgestelde criteria. Deze criteria zijn opgesteld op basis van de stappen die zijn beschreven in de LNV brochure "Kwaliteitsstappen beleidsvoornemens: een kwaliteitsimpuls voor het traject van beleid en regelgeving" van september 2001. De verschillende stappen uit dit traject zijn vertaald naar beoordelingscriteria van algemeen belang en van belang voor de specifieke doelgroepen agrarische ondernemers, de geurgehinderden en de gemeentelijke handhavers. De beoordeling op de criteria heeft plaatsgevonden door deskundigen van het Expertisecentrum en heeft als resultaat opgeleverd:

- Vier vernieuwingen op die relatief makkelijk, en ook onder de huidige wet- en regelgeving, zijn door te voeren:
 - Stroomlijnen van relevante regelgeving.
 - Betere normen.
 - Meer commitment vanuit sector met de omgeving.
 - Subsidiëring van gewenste systemen.
- Drie nieuwe sturingsconcepten:
 - Knelgevallen en geurpieken aanpakken, metingen uitvoeren en zonodig maatregelen laten treffen. De rest vrijlaten.
 - Kleine bedrijven vrijlaten qua afstand en zonering (vrijstellingsvoet). grote bedrijven meten en maatregelen laten treffen (individuele behandeling).
 - Gebiedsindeling/ruimtelijke ordening doorvoeren.
- Drie vernieuwingen/oplossingen, die bestaande en nieuwe sturingsconcepten kunnen ondersteunen:
 - Deskundigencommissie geur instellen die gesignaleerde knelgevallen adviseert.
 - Probleembedrijven verplaatsen.
 - Saneren/ruimte voor ruimteregeling toepassen.

De projectgroep heeft de volgende aanbevelingen geformuleerd.

Aanbevelingen m.b.t. nieuwe concepten:

- Kleine bedrijven vrijlaten en concentreren op grotere bedrijven.
- Ook buiten de concentratiegebieden ontwikkelingsgebieden aanwijzen waarvoor dezelfde stankregelgeving geldt als de andere ontwikkelingsgebieden.
- Een deskundigencommissie in het leven roepen.
- Probleembedrijven verplaatsen of saneren.

Aanbevelingen m.b.t. de huidige en eventuele nieuwe aanpak:

- Op elkaar afstemmen en synchroniseren van de verschillende regelgevingstrajecten.
- Werken met normen die gebaseerd zijn op hedonische waarden.
- Betere communicatie vanuit de sector.
- Uitvoering van gewenste systemen met ondersteuning van subsidies en/of fiscale voordelen.

Summary

Especially in the so called "reconstruction areas" in the Netherlands, odour nuisance is an important assessment factor in the process of acquiring a licence to establish or expand intensive livestock farms.

The pending rules and regulations are based on emission standards for livestock housing systems and a classification of different odour-bothered groups of people. In actual situation though, this approach encounters some difficulties. Housing systems undoubtedly do influence odour emission. However, in addition, also feeding systems, hygiene schemes, farmyard area arrangement and farm equipment are important factors that determine the over-all odour emission of livestock farms. In the pending odour rules and regulations, these additional aspects are presently not taken into account and thus will not stimulate farmers to do something about related odour emissions. Moreover regulation based on housing systems will eventually lead to an increasing number of different systems that will have to be incorporated in the legislation. These systems will gradually be more difficult to distinguish, causing difficulties in the implementation, control and upholding of the law (compare ammonia legislation).

The National Reference Centre, commissioned by Mr. Tabak and Mr. Mulleneers of the Directorate for Agriculture of the Ministry of Agriculture, Nature and Food quality, has carried out a survey ("Verkenning sturingsinstrumenten agrarisch stankbeleid") to identify additional or alternative regulatory instruments for agricultural odour. The results of this survey may be used in the further development and completion of legislation to be implemented nation wide or by region.

The survey has been carried out through an extensive series of interviews with various persons involved. The odour issues of owners of intensive livestock farms as well as the different odour-bothered groups of people have been clarified through the results of a research carried out by Project Research Amsterdam BV (PRA). Furthermore, the surrounding countries have been briefly scanned to learn more about their specific odour related policies.

The interviews yielded 34 different possibilities for new and innovative approaches to curb odour problems. Further analysis revealed that not all representatives of the different groups mentioned the same particular solutions. More in particular and on the contrary, it was striking to observe far different views about particular solutions or even opposite solutions within the groups. An other notable outcome of the survey appeared to be the recommendation by some of the interviewees to have simple regulations continued to be based on so called "livestock units" and odour contour-lines. According to them, this approach would cause fewer problems.

In chapter 4, these 34 new and innovative approaches have been assessed based on some seventeen identified criteria. These criteria originate from the September 2001 LNV brochure "Kwaliteitsstappen beleidsvoornemens: een kwaliteitsimpuls voor het traject van beleid en regelgeving" (steps to improve quality in the Government policy and legislation cycle). The various steps have been converted to general criteria and specific criteria related to the concerns of agricultural entrepreneurs, odour-bothered groups and municipal regulatory officers. The assessment has been carried out by specialists of the National Reference Centre and yielded the following results:

- Four innovative solutions that are relatively easy to implement under the pending regulations:
 - Streamlining of all relevant rules and regulations.
 - Improved normative standards for odour emissions.
 - Increased commitment of the individual farmers and farmers' groups in the intensive livestock sector.
 - Subsidizing desired systems.
- Three new directive/administrative designs:
 - Taking care of problem-cases and odour peaks. Measure odour emission and if necessary force actions to be taken. Exemption of the remaining farms.
 - Small farms being exempted from distances and zones (threshold). large enterprises being forced to measure odour emission and to take actions (individual treatment).
 - Carrying through of division into specific areas/spatial planning.
- Three innovations/solutions to sustain and support existing and new directive/administrative designs:
 - Setting up of an odour expert committee to advise in problem-cases.
 - Relocation of problem-case determined farms.
 - Redevelopment and implementation of the space-for-space arrangement.

The project group has generated the following recommendations.

Recommendations regarding new concepts:

- Concentrate on larger farms and exempt small farms.
- Select also "development areas" outside the "concentration areas" for which the newly developed odour regulations apply.
- Create an expert committee.
- Relocate or abolish problem farms.

Recommendations regarding pending and potential new approaches:

- Synchronise the several legislations.
- Apply norms based on hedonistic values.
- Improve communication from without the sector.
- Implementation of desired systems supported through subsidies and/or fiscal compensation.

Bijlage 1 Lijst van geïnterviewden

Bastiaanse, Chris	Gemeente Steenbergem	Beleid gemeente
Bergen, Frans van	Gemeente Venray (bouw en milieu)	Beleid gemeente
Bokelaar, Peter	Ministerie van VROM	Beleid landelijk
Boom, A. (Tonny)	TNO Apeldoorn	Onderzoek
Bosch, Gerda vd	Alterra Wageningen	Onderzoek
Crijns, Dominique	Ministerie van VROM	Beleid landelijk
Gemert, Willie van	NVV (voorzitter)	Bedrijfsleven
Goeman, Jeroen	Gemeente Ede (juridische afdeling)	Beleid gemeente
Hannnesen, Henk	Milieu Inspectie, Regio Oost	Beleid gemeente
Hoekstra, Berend	TAUW Deventer	Onderzoek
Hoog, Peter van 't	Gemeente Ede (wethouder)	Beleid gemeente
Horst, Henk ter	Interprovinciaal Overleg	Beleid provincie
Hoving, Henk	Ministerie van VROM	Beleid landelijk
Jager, Heleen	Infomil	Beleid landelijk
Jonge, Margriet de	Vereniging van Nederlandse Gemeenten	Beleid gemeente
Kavsek, Raymond	Op persoonlijke titel	
Kniest, Jos	Gemeente Venray (ruimtelijke ordening)	Beleid gemeente
Landeweerd, Harry	Gemeente Ede (milieu)	Beleid gemeente
Manen, Derk van	Fa. Duynie	Bedrijfsleven
Meulepas, Siraar	DLV Uden	Bedrijfsleven
Mulleneers, Erik	Ministerie van LNV (directie Landbouw)	Beleid landelijk
Nijenhuis, Bas	Interprovinciaal Overleg	Beleid provincie
Ogink, Nico	IMAG BV Wageningen	Onderzoek
Oudengriep, Ruud	Gemeente Gemert-Bakel (milieu)	Beleid gemeente
Peeters Weem, Andre	Infomil	Beleid landelijk
Peeters, Lei	LLTB, Area Advies	Bedrijfsleven
Roos, Kees	TNO Apeldoorn	Onderzoek
Scholten Albers, Johan	GLTO	Bedrijfsleven
Spapens, Chris	Regionale Milieudienst Eindhoven	Beleid gemeente
Tan, Louisa	Ministerie van LNV (directie Landbouw)	Beleid landelijk
Verkampen, Harry	Gemeente Gemert-Bakel (wethouder)	Beleid gemeente
Zwakman, Olfert	Gemeente Buren	Beleid gemeente

Bijlage 2 Resultaten van de interviews: probleembeschrijvingen

Er zijn interviews gehouden bij vertegenwoordigers van diverse groeperingen die vanuit verschillende posities nauw betrokken zijn bij de geurproblematiek in de landbouw (zie Bijlage 1 "Lijst van geïnterviewden"). Doel hiervan was zoveel mogelijk meningen en ervaringen te horen en suggesties te verzamelen over genoemd onderwerp, teneinde hieruit suggesties te kunnen destilleren voor een nieuwe aanpak van de geurproblematiek in de landbouw.

In deze Bijlage is een uitvoerige samenvatting gegeven van de visie die gemeenten, beleidsmensen, vertegenwoordigers van de sector en onderzoekers ten beste hebben gegeven tijdens de interviewronde. Daarbij moet opgemerkt worden dat de zeer vele meningen vaak overeenkomen, maar soms ook tegengesteld zijn. Getracht is de gemaakte opmerkingen samen te vatten en enigszins te groeperen. Achtereenvolgens komen de beschrijvingen aan de orde van de problemen zoals die worden ervaren door gemeenten, sector, beleid en onderzoek. Daarna volgen de percepties van de oplossingen zoals die worden gezien door gemeenten, sector, beleid en onderzoek. De meest genoemde en meest interessante voorstellen zijn in hoofdstuk 6 samengebracht en geanalyseerd en in hoofdstuk 7 op een groot aantal aspecten beoordeeld.

Probleembeschrijving gemeente

Algemeen

- Wetgeving is er niet voor bedoeld om excessen te regelen, maar dient een kader te scheppen waarbinnen normen worden gesteld die vervolgens worden gecontroleerd en gehandhaafd.
- Afzonderlijk geuronderzoek per bedrijf, zoals in de industrie gebeurt, is in de landbouw door het grote aantal bedrijven niet goed mogelijk, daarom is gekozen voor een algemene benadering via afstandgrafiek en meetlat. Zulk generiek beleid, zoals ook in de nieuwe Stankwet geregeld is, geeft de gemeenten minder sturingsmogelijkheden.
- Waar, in het verleden, milieuvergunningen werden afgegeven op basis van het aantal dieren, zijn nu de NH₃-emissie en de geuremissie te hoog. Bij de uitvoering van de ammoniakreducieplannen (ARP) leidden saldering van NH₃-rechten automatisch tot meer geurhinder.
- De gemeente dient klachten serieus te nemen. Klachtenregistratie kan inzicht opleveren in ontstaansbronnen en aanleiding vormen om notoire stinkers aan te pakken. Maar klachtenregistratie door gemeenten geeft geen goed beeld vanwege allerlei subjectieve en psychologische elementen. De rechter doet er niets mee.
- Het is een illusie te denken dat de sector het stankprobleem zelf wel oplost. De gemeenten (zeker de kleinere) willen een duidelijke wetgeving. De VNG (bestuurders) wenst echter juist meer beleidsruimte voor de gemeenten.
- Sommige gemeenten verwachten dat door het verdwijnen van bedrijven de stankoverlast metertijd zal afnemen, geluidsoverlast vindt men een groter probleem.

Onduidelijkheden/onjuistheden

- De gemeenten vinden dat de relatie tussen stankoverlast van grote bedrijven en de afstandsgrafiek niet voldoet. Ook de 50 m bescherming in categorie 4 is niet in evenwicht met de 25 m grens in de AMvB Melkveehouderij en de 100 m afstandseis voor een manege, of de opslag van vaste mest en ruwvoer, hier is de AMvB te soepel.
- Groen-Label-stallen gelden volgens de jurisprudentie als emissiearm Emissiearme niet-Groen-Label-stallen mogen dus officieel niet meetellen als emissiearm, hoewel het wel wordt gedaan.
- De gemeenten, die belast zijn met de uitvoering van het beleid, vinden dat beleid te gedetailleerd is en dat het aantal normen, c.q. stalsystemen te groot is. Nieuwe systemen zijn moeilijk inpasbaar en clustering zou daarom welkom zijn. Ook vindt men dat de regels waaraan voldaan moet worden een onontwarbare kluwen geworden zijn van IPPC, MER, NB-wet, Habitat-richtlijn, Vogel-richtlijn, WAV/RAV, en nu de Stankwet. Vooral bij de stankregelgeving is onduidelijkheid troef door de brochure '85, later Richtlijn '96, veel jurisprudentie en nu weer het vervallen van de cumulatie. De codering in Richtlijn '96 komt niet overeen niet met de codering in de RAV, hetgeen verwarring geeft.
- De huidige regelgeving wordt veelal als onduidelijk of tegenstrijdig ervaren. Bovendien veranderen de regels te snel wat verschillende interpretaties geeft en voortdurend aanpassing van de beoordeling vergt. Liever zou men de omschrijving aanpassen aan de lokale of regionale situatie.

Normen

- De geurnormen uit de Richtlijn '96 en de Brochure '85 waren wetenschappelijk onvoldoende onderbouwd, waardoor in de praktijk vergunningen moesten worden afgegeven voor stallen die toch problemen veroorzaakten. Stank meten bij probleemgevallen (meetplicht) heeft echter niet veel zin wegens het ontbreken van een toetsnorm. Bovendien lopen de stank en NH₃ factoren van systemen in de RAV niet parallel. Normen voor mestbe- en verwerkingssystemen ontbreken, terwijl de Raad van State juist aparte emissienormen eist voor mestverwerking en dierhouderij. De gemeenten zien ook niet in hoe de twee beoordelingssystematieken (stankwet in reconstructiegebieden en brochure erbuiten) toe te passen. Dit is volgens hen niet werkbaar.
- De gemeenten achten de nieuwe Stankwet in strijd met het leefbaarheidonderzoek van PRA, omdat de cumulatie er uit verdwenen is. Dit zal volgens hen tot veel onduidelijkheid en jurisprudentie leiden. Nieuwe knelpunten voorziet men ook ten aanzien van de nieuwe normen waarbij de geuremissie van pluimvee lager is en die van zeugen hoger.

Beleving

- Geschat wordt dat in bepaalde gemeenten 25-50% van de bedrijven in een overbelaste situatie zitten, ondanks dat ze wel een milieuvergunning bezitten. Zij krijgen bij uitbreiding zelfs vaak geen kleinere stankcirkel en mogen bijvoorbeeld nog tot 50% opvullen. Door verworven rechten blijven stankcirkels gehandhaafd. De geurhinder is dus op papier weliswaar te hoog maar het wordt algemeen aanvaard op specifieke uitzonderingsgevallen na.
- Problemen ontstaan vaak als er een andere geur optreedt dan waaraan men gewend is geraakt (bijv. varkensgeur in plaats van kippengeur). Ook functieverandering van een object binnen bestaande stankcirkels van andere bedrijven kan problemen opleveren. Verder staan buitenstaanders (import) met geen of minder sociale verweving met een gebied aan extra kritiek bloot. Veehouders onderschatten/ontkennen veelal de (stank)hinder die ze veroorzaken. Stankoverlast kan afhangen van het acceptatieniveau van de burger en van psychologische factoren, het is subjectief. Een klacht kan terecht zijn, maar hoeft nog niet gegrond te zijn in verband met de persoonsverschillen in reukniveau. Achter "stankgehinderden" gaan bovendien vaak andere problemen schuil.
- Stankoverlast kan ook veroorzaakt worden fysieke oorzaken zoals mestuitrijden, gebruik van een bepaald voerproduct, of een hoge omgevingstemperatuur. Dit heeft dan niets met het stalsysteem te maken, maar alles met management.

Cumulatie

- In de nieuwe Stankwet is de cumulatie verdwenen. Cumulatie gaf een papieren probleem en een schijnbescherming, het zette bijna alle bedrijven vast ten aanzien van geurhinder. Het voordeel van het verdwijnen is dat nu gemakkelijker een milieuvergunning kan worden verleend, maar het nadeel is dat men hinderlijke bedrijven minder makkelijk weg krijgt. Op langere termijn kan dit weer een nadeel opleveren voor gemeente en veehouder.
- Het verdwijnen van de cumulatie is een slechte zaak voor de burger omdat de overlast zal toenemen. Toch vinden gemeenten afschaffen een goede zaak, want de systematiek was te ingewikkeld, bijvoorbeeld: hoe moet men de afstand meten en hoe moet men omgaan met een hoge achtergrondconcentratie?
- Het verdwijnen van de cumulatie wordt wel strijdig gezien met het PRA leefbaarheidsonderzoek.
- Cumulatie meenemen is volgens anderen positief, maar negatief zijn het grote aantal stalsystemen en het niet waarderen van management
- In Zwitserland en Duitsland kent men een regelgeving in de vorm van een puntensysteem. Het aantal punten hangt af van het type stal, mestopslag, voersysteem, etc. en een wegingsfactor.

Controle/handhaafbaarheid

- Gemeenten hebben een groot probleem met handhaving van geuroverlast door probleembedrijven, omdat vaak allerlei vergunningsprocedures door elkaar lopen en elkaar tegen spreken. Ze hebben slechts een of enkele ambtenaren die kennis hebben van zeer veel systemen in veel sectoren en bedrijven. Daardoor is er kennisgebrek. Sommige gemeenten lossen dat op door gezamenlijke milieudiensten in het leven te roepen waardoor het mogelijk is dat medewerkers zich specialiseren..
- Gemeenten met geurproblemen hebben die vooral bij Groen-Label-stallen, nieuwkomers in een gebied (vaak grote bedrijven), emissiepieken (vooral bij mest-spoelsystemen en bij het voeren van bepaalde bijproducten) en het uitrijden van mest. Het komt vaak voor dat een bedrijf wél aan de wettelijke bepalingen voldoet maar tóch stankoverlast veroorzaakt. De gemeente is wel verantwoordelijk voor het oplossen van problemen bij hinderexcessen, maar in die gevallen is de controle en handhaving een moeilijke zaak.
- Gemeenten letten bij vergunningverlening op de eisen. Het opleggen van nadere voorwaarden gebeurt niet, omdat moeilijk aantoonbaar is wat de bronnen zijn en wanneer er reëel sprake is van stankoverlast. Ook ontbreekt vaak de deskundigheid voor het stellen van nadere voorwaarden. Gemeenten kunnen of willen bovendien de controle en handhaving niet bekostigen. Ze stellen andere prioriteiten.
- Sturing via milieuvergunningen is moeilijk: een vergunning blijft 3 jaar geldig. Met de verlengingsmogelijkheid met telkens 3 jaar is intrekken van een vergunning niet mogelijk volgens de wetgeving.
- VNG wil brongericht beleid in plaats van middelen, omdat middelen toch niet te controleren zijn.

Rechtspraak

- Het ontwikkelen van een eigen stank- en gebiedsgericht beleid door gemeenten is door de Raad van State bijna altijd teruggefloten. De Raad kent bij speciale objecten of bestemmingsverandering van een object vrijwel steeds een categorie 1 status toe aan objecten binnen een categorie 4 gebied. Dit is ongewenst. Het is onjuist en daardoor niet mogelijk om bedrijven in de omgeving extra maatregelen of intrekken van de milieuvergunning op te leggen. Het leidt wel tot problemen bij nieuwe milieuvergunningaanvragen.
- Probleem is voorts de jurisprudentie/rechtspraak in overbelaste situaties. Opvullen mag van de rechter in diverse vormen van overbelaste situaties. Slechts in ontoelaatbaar overbelaste situaties is opvulling niet meer toegestaan, maar men wordt ook niet aangepakt.

Certificering

- Gemeenten zijn wisselend gestemd over certificering. Ingeval van de AMvB Mestbassins noemt men certificering een ramp. De controle en handhaafbaarheid is in het slop geraakt en er zijn al veel problemen met herkeuring (normen, wie, wat, hoe?), toetsing door gemeente, certificering (wie (her)keurt, protocollen, referentieperiode). Certificering draagt niet bij aan verlaging van de administratieve lasten voor de boer en de kosten zijn hoog.

Ruimtelijke ordening

- In kader van de uitvoering van de nieuwe Stankwet zijn verwevings- en agrarische gebieden gelijkgetrokken. De regelgeving is onduidelijk op de grens van reconstructie-/verwevings- en overige gebieden. In de praktijk lopen daar twee wetgevingen door elkaar (stankwet en brochure).
- Stank werkt beperkend in extensiveringsgebieden: bedrijven stoppen niet tegelijk, en er is functieverandering tengevolge van burgerbebouwing.
- Het weren van bedrijven kan formeel niet, al gebeurt het soms wel. Er wordt getoetst aan regels van RO, WAV, e.d.
- Een probleem is ook hoe een geurplafond voor een gebied moet worden verdeeld over de verschillende bedrijven.

Probleembeschrijving sector

Algemeen

- In het wetsvoorstel voor extensiveringsgebieden met primaat woonfunctie zijn, met uitzondering van de cumulatie, de versoepelingen van '96 verdwenen. Dat wil zeggen de jurisprudentie '96 is verankerd.

Onduidelijkheden/onjuistheden

- Op dit moment is de milieuwetgeving erg complex en bijna niet uitvoerbaar door de gemeenten. Denk aan alle procedures bij de Raad van State. Een vereenvoudiging zou door de gemeenten met gejuich worden ontvangen. De zorg rond milieu en dier kan het best door gezinsbedrijven gerealiseerd worden en is ook maatschappelijk geaccepteerd. Een vrijstelling aan de basis (zogenaamde stankvrije voet), wordt voor gezinsbedrijven gewenst geacht.

Normen

- De sector plaatst vraagtekens bij juistheid van de nieuwe stanknormen die in de Stankwet zijn opgenomen en die bepaalde verschuivingen tussen varkenshouderij en pluimveehouderij laten zien. De hedonische waarde/geurbeleving zou ook meegenomen moeten worden.

Beleving

- Geur is zowel een sectorprobleem als een gemeentelijk probleem. Stank is bovendien een omgevings- en belevingsprobleem en subjectief. Sterke geurveranderingen kunnen bijvoorbeeld al problemen veroorzaken. Beleving van geur is heel subjectief en specifiek, is niet wetenschappelijk te onderbouwen en moet dus niet generiek worden geregeld.
- Vaak wordt stank als probleem aangevoerd, terwijl er in werkelijkheid andere oorzaken achter schuil gaan. Zo is bekend dat alle bedrijven van een bepaald project onder het mom van stank werden aangevallen door dierwelzijnsactivisten (anti-legbatterij), het stankprobleem speelde nooit een rol.
- Kleinere boeren in het buitengebied hebben in het algemeen geen geurbelevingsprobleem, wel een juridisch probleem. Als de meerderheid van de kleine bedrijven geen overlast veroorzaakt, moeten die kleine bedrijven ook niet opgezadeld worden met een grote regellast. Als bepaalde of grotere bedrijven de overlast veroorzaken, mag daar de regellast ook groter zijn. De sector is voorstander van bedrijfsspecifieke aanpak, dus het aanpakken van knelgevallen. Men moet niet de hele sector lastig vallen.

- Een oorzaak van het probleem is de normstelling in mve's en de juridische regels. Een strakke toepassing van de stankcirkels zorgt dan voor overbelaste situaties, terwijl in werkelijkheid het aantal klachten erg meevalt.
- Bij de normstelling is de hedonische waarde (hoe lekker is de geur?) niet meegenomen. Dit is wel een aspect van beleving. Een agrarische achtergrond en verweving met de sector bepaalt verder in sterke mate de tolerantie voor een (vieze) geur.

Cumulatie

- Het verdwijnen van de cumulatie uit de nieuwe Stankwet wordt door de sector als zeer positief ervaren want de beoordeling leverde veel meer beperkingen op voor de agrariërs dan de individuele beoordeling. Naast de wankele wetenschappelijke onderbouwing was dat een belangrijk motief voor het schrappen van de cumulatie. De cumulatie veroorzaakte op papier grote problemen, terwijl de burgers geen problemen hadden of maakten.

Controle en handhaafbaarheid

- Alternatieve maatregelen (voer, management, e.d.) worden niet controleerbaar en handhaafbaar geacht. Controles worden wel scherper, maar ingrijpen door gemeenten gebeurt bijna nooit.

Technische aspecten

- Thans is het stalsysteem de dominante factor voor geur. Andere belangrijke factoren blijven te veel buiten beeld, zoals: de factor mens/boer, voersoort, voermethode, mestuitrijden, opslag voer en mest, stalklimaat, schoonhouden, mestverwerking, piekbelastingen. Ook zijn er stankproblemen door vleesvarkensbedrijven, spoelsystemen, burens in het buitengebied die niet boergezind zijn, voeren van bepaalde bijproducten, slecht stalklimaat als gevolg van veel dichte vloer, slechte ventilatiesystemen die een slecht stalklimaat geven en daardoor hokbevuiling veroorzaken. Nodig is te weten: welke bron veroorzaakt precies de overlast, hoe zijn de verschillen te verklaren en in hoeverre tellen ze mee?
- Bijproducten voor de (varkens)voeding vormen in het algemeen een groot probleem. Bepaalde producten zijn grote stankveroorzakers. Genoemd worden uiensap, visafval, biergist, warme producten, keukenafval en open opslagen voor bijproducten. Het totale aanbod aan bijproducten neemt nog steeds toe, behalve die uit de vleeswarenverwerking. Rotting van bijproducten (clostridiën, entero's en coli) kan veel stank veroorzaken, al zal elke varkenshouder uit eigen beweging zijn best doen om dit te voorkomen. Verder is het belangrijk via goede rantsoenen de mestsamenstelling te sturen. Te veel suikers geven nattere mest, meer hokbevuiling en dus geuroverlast. Er is grote behoefte aan informatie over aanvullende stankreductiemaatregelen.

Probleembeschrijving beleid

Algemeen

- Het huidige mve-/afstandstelsel telde oorspronkelijk 7 categorieën, later 2 (bebouwde kom en de rest) en nu 4. Categorie 3 zou men nu de verwevinggebieden noemen. De omgevingscategorieën zijn kunstmatig en niet in redelijkheid te onderbouwen. Ze hebben een historische motivering en staan daarom in de wet. Zo blijkt uit het PRA-onderzoek dat de hinderbeleving tussen platteland/dorp en stad identiek is! Wel is er enig onderscheid tussen dorp en platteland, maar dan duidelijk niet in de geurbeleving maar in het aantal gehinderden.
- Men had in de jaren '60 alleen maar de hinderwet en de mijnwet. Het milieu leefde toen niet. Voor VROM waren de stankcirkels destijds niet zo hard als ze nu zijn. Ze zijn een eigen leven gaan leiden. Het onderscheid tussen beleid voor industrie en landbouw is min of meer toeval. Het beleid voor de industrie is op

- een meer wetenschappelijke en onderbouwde wijze vorm gegeven. Voor de landbouw kon men wegens de jurisprudentie niet meer terug.
- Stank is een maatschappelijk probleem (in verband met gehinderden) en daarom een overheidsprobleem. Er is eigenlijk geen beleid, alleen regels met normen en afstanden als basis. De nieuwe Stankwet lost niets op, omdat die ook weer een forfaitaire basis heeft. Sommige overheden zijn daarentegen van mening dat alles al goed geregeld is en dat men niet verder moet rommelen aan de wetgeving. Maar grote bronnen van stankemissie zitten niet in de Richtlijn, (opslagen voor droge mest, overlast van mestuitrijden, en de problematiek van de grote bedrijven en speciale systemen). Management is waarschijnlijk meer bepalend voor geuremissie dan het stalsysteem. Ook ontwikkelingen op gebied van brijvoer en dierwelzijn hebben mogelijk invloed op stankemissie in de komende jaren.
 - Stank is ook een sectorprobleem in verband met maatregelen die getroffen moeten worden. De boerenmentaliteit is dat burgers maar zeuren over stank. Ze zullen in principe zelf weinig doen en dus moet de overheid (stevig) ingrijpen om omwonenden te beschermen.
 - De systematiek van Richtlijn '96 met mve's en vaste afstandseisen noopte tot een rigide uitvoering, omdat voor de WMB alles tot op de meter nauwkeurig moet worden omschreven. Bij Richtlijn '96 kon een gemeente, mits goed onderbouwd, nog inspelen op individuele situaties. Dit kan met de nieuwe Stankwet dus niet meer. De nieuwe wet is volgens de sector dus meer van hetzelfde, een pas op de plaats en volgt helaas de bestaande jurisprudentie.
 - Geur is Europees gezien een regionaal probleem. De problematiek is overal anders en Nederland loopt voorop met het stankbeleid. EU-maatregelen zijn er nauwelijks. Wel is er een IPPC-richtlijn die milieuproblemen integraal benadert en al geldig is voor nieuw te bouwen (grote) stallen. Er dienen de "beste beschikbare technieken" (BAT) te worden toegepast, maar voor stank zijn die er niet of nauwelijks. In "BAT referentie documenten" (BREF) staat weinig tot niets over stank.

Normen

- De afstandsgrafiek is empirisch vastgesteld onder praktijkomstandigheden. Positief is dat de hedonische waarde er deel van uit maakt in tegenstelling tot de huidige meetwaarden. Wel is de afstandstabel arbitrair vastgesteld, er zijn onderzoeken die dit aantonen. Veranderen is moeilijk, want men werkt er al zo lang mee. Emissienormen, stank- en afstandstabellen zijn dus onzeker en eigenlijk ook niet geschikt om voor te schrijven.
- Er is grote behoefte aan simpele meetmethodes voor emissies op bedrijfsniveau. Ondanks een grote spreiding liggen de (nieuw) gemeten geuremissienormen het dichtst bij de praktijk. De aanname dat het met de stankemissie van Groen-Labelstallen wel goed zit, was destijds onjuist.

Beleving

- Stankbeleving is erg subjectief. Bij de gemeenten zit beleidsruimte waardoor interpretatieverschillen in de toepassing van de Wet Milieubeheer (WMB) voorkomen. Nationale regelgeving is nodig om verschillen op provinciaal en gemeentelijk niveau te voorkomen.
- Grote bedrijven stinken vaak erger dan kleine bedrijven. Stankbestrijding is een vak apart en een zaak van technische deskundigen. Op stankbeleving is allerlei beïnvloeding mogelijk. In de PRA-studie bleek dat de geurbeleving van pluimvee, vleesvee, nertsen werd overschaduwd door de geur van varkens. De studie geeft geen onderbouwing van de 4 omgevingscategorieën, deze zijn kunstmatig en achterhaald. Het PRA-onderzoek toont de verschillen niet aan.
- Van melkveebedrijven zijn geen of nauwelijks stankhinderklachten bekend.

Controle/handhaafbaarheid

- De WMB heeft de mogelijkheid tot periodieke herziening (revisie), maar veelal wordt daar geen gebruik van gemaakt. Soms ontbreekt het ook aan technische mogelijkheden om de geuruitstoot te verminderen.

- Men zit voor maatregelen tegen stankoverlast sterk vast aan middelvoorschriften, omdat de normen niet altijd blijken te kloppen. Nadat er gebouwd is, is er geen mogelijkheid tot bestuursdwang meer. Er kan niet worden aangetoond dat men boven de norm zit. Conclusie is dan dat doelvoorschriften niet handhaafbaar zijn en de omwonenden niet te beschermen.
- De vraag is opgeworpen in hoeverre men stankhinder kan vaststellen door een puntensysteem.
- Gemeenten zouden niet méér beleidsruimte, maar wel méér beoordelingsruimte moeten krijgen om zaken volgens het alara-beginsel op te lossen. Ze worden nu te vaak teruggefloten door de RvS.

Rechtspraak

- Jurisprudentie en uitspraken van de RvS werken gewenste ontwikkelingen in gemeenten nogal eens tegen.
- Stankbeleid is gebaseerd op forfaits, maar er zijn (te) veel bronnen. In gebieden met overlast moet maatwerk geleverd worden, maar de deskundigheid daarvoor ontbreekt. Gemeenten zijn bang voor procedures bij de Raad van State, omdat ze niet de kennis hebben om aanvullende voorwaarden te kunnen stellen aan probleembedrijven. Wanneer er iets aanvullends geregeld moet worden, klopt de gemeente altijd aan bij het Rijk om advies. Aan de andere kant vragen sommige gemeenten stevast om meer beleidsruimte. Dat is een vreemde spagaat.

Technische aspecten

- Geurpieken zijn beleidsmatig hopeloos en zwak. Problemen worden meestal pragmatisch opgelost met piekmanagement. Piekmanagement is klachtgestuurd en richt zich op middelvoorschriften. Probleem is de onduidelijkheid omtrent welke stoffen/componenten stank veroorzaken. Immers stankbronnen als: stalsystemen, inrichting, bedrijfsvoering, voersysteem, of management kunnen de oorzaak zijn.

Industriële aanpak

- Het wordt vreemd gevonden dat de landbouw qua stank een ander beleid voert dan de industrie. In de industrie zijn percentielscores de maatstaf. Meten is ook daar een groot probleem.

Probleembeschrijving onderzoek

Algemeen

- Er is een onderzoeksscenario waarin het aantal bedrijven in de varkenshouderij in 10 jaar sterk afneemt, waardoor minder stankbelasting optreedt. Er wordt van uitgegaan dat bedrijven Groen-Label-stallen toepassen. Andere scenario's zijn niet uitgewerkt.

Beleving

- Geurbeleving kan worden weergegeven in een soort S-curve. Men is het eens over lekkere en niet-lekkere geuren, maar juist de tussengeuren worden zeer verschillend beoordeeld. Geur is secundair en een luxeprobleem (afhankelijk van welzijns- en economisch niveau), maar tevens een volksgezondheids- en milieuprobleem. Depressiviteit en aandoeningen kunnen het probleem versterken.
- Er zitten duidelijk psychologische aspecten aan geurbeleving. Overlast wordt in sterke mate bepaald door de sociale binding en de mate waarin men goed met de omgeving weet te communiceren. Mensen kunnen door sociale druk, vrees, durf of gewenning beweren dat ze geen overlast ondervinden door stank. Alternatief is het opzoeken van de regels.
- Hinder is niet af te meten aan klachten. Ook zonder klachten kan toch geurhinder bestaan. Er is geen link tussen onderzoek stankbelasting en belevingsonderzoek

en er is geen voorspelling te doen over stankhinder als gevolg van veranderingen in beleid en regelgeving.

- Door de huidige regelgeving wordt veel ellende voorkomen. Uit het PRA onderzoek blijkt dat de overlast door stank niet komt door de (reguliere) stal als bron, waarop de regelgeving is gebaseerd, maar door het mest uitrijden, voeren van bepaalde bijproducten, e.d. Vraag blijft hoe een geschikte meetmethode kan worden gevonden.
- De leefomgeving in een gebied moet voorop staan, niet de belangen van een industrie of landbouw menen sommigen.
- Geurbeleving verdient een aparte benadering: het is afhankelijk van de context, er is geen sprake van een geleidelijke schaal (verschillende niveaus). tussengeuren worden totaal verschillend beoordeeld. Geurbeleving levert grote waarnemingsverschillen op. En dan is er ook nog het psychologische aspect van geurbeleving, bijvoorbeeld associatie van stallen met stank.

Cumulatie

- Cumulatie is er op gebaseerd dat meer geurbronnen elkaar kunnen versterken of verzwakken. Het vervallen van cumulatie betekent meer uitbreidingsruimte voor de boeren, maar ook meer hinder voor de omwonenden. Het wegvallen van bedrijven geeft vermindering van stankoverlast. Vergelijkt men de emissie van een groep veehouderijen met de emissie op een industrieterrein dan is de hinderbeleving verschillend. Bewoners bij veebedrijven zijn continu belast en bij industrieterreinen alleen bij een bepaalde windrichting.

Controle/handhaafbaarheid

- Geuremissie in de agrarische sector wordt door 15 tot 20 componenten bepaald. Bij geurmonsters wordt acceptabel gevonden dat luchtmonsters tot een factor 5 van elkaar verschillen. Olfactometrisch onderzoek heeft een nauwkeurigheid van een factor 2. Meetwaarden van geur zijn dus erg variabel en het zou al goed zijn deze variatie te kennen. De grote spreiding van emissiefactoren wordt versterkt door management, voersysteem en dergelijke. Veel emissiebronnen zijn nog niet meegenomen.
- De processen die het ontstaan van geur beïnvloeden en combinatie van effecten zijn nog onbekend. Welke omstandigheden, stoffen, producten, componenten geurproblemen geven behoeft nog langdurig onderzoek.
- Bij het aanvragen van een milieuvergunning ontbreekt tot nu toe helaas nog een geurrapportage.

Technische aspecten

- Blinde vlekken in het agrarisch productieproces zijn: management, piekbelasting, brijvoer, opslag mest en bijproducten, spoelsystemen, nageschakelde mestverwerking, mest uitrijden. Onderzoek is nodig naar indicatoren. Door welke omstandigheden worden geurproblemen veroorzaakt, in welke mate, welke stoffen/producten/componenten zijn verantwoordelijk. Moet worden uitgegaan van gemiddelde of juist extreme emissies? Zijn piekbelastingen nog wel rekentechnisch op te lossen, of moet men middelvoorschriften toepassen? Problemen zijn er ook door fluctuaties in emissie.
- Met name bij nieuwbouw en door grotere bedrijven wordt vaak overlast veroorzaakt. Die grote bedrijven kunnen technische maatregelen nemen, bijvoorbeeld luchtwassers installeren.

Industriële aanpak

- De agrarische aanpak is gebaseerd op bronsterkte, de afstandseisen en bijbehorende omgevingscategorieën en dateert uit de jaren '70. De eis was destijds dat het een eenvoudig en werkbaar systeem voor gemeenten moest zijn. De instrumenten moesten gemakkelijk door de gemeenten te hanteren zijn. Het huidige systeem is daarom eenvoudig. De complexiteit zit hem juist in de jurisprudentie. De fundamenteel andere aanpak tussen industrie en landbouw wekt bevreemding.

- Grote agrarische bedrijven zijn vergelijkbaar met industriële bedrijven. Grote bedrijven zouden moeten worden aangepakt als in de industrie waar met blootstellingniveaus wordt gewerkt voor respons/overlast.

Ruimtelijke Ordening

- Een bedrijf met 2500 mve en omgevingscategorie 3-4 (bescherming voor ondernemers) wil je niet naast je deur hebben, ook al mag dat wel volgens de wet. We hebben dus te maken met bedrijven die zich keurig aan de wet houden maar wél overlast veroorzaken. De VNG en gemeenten zien de stankwet als een blok aan het been want het verplaatsen van bedrijven is daarom moeilijk. De vraag, wie zich nou eigenlijk druk maakt over beschermingsniveaus is hierdoor dus gerechtvaardigd.
- De beoordeling van objecten in grensgebieden van reconstructie en niet-reconstructie gebieden verloopt wisselvallig.
- Provincie en gemeenten hebben vrijheid bij het bepalen van de categorie-indeling. Dit krijgt in reconstructiegebieden te weinig aandacht.

De behandeling van stank in de landbouw en veehouderij is zeer uniform en eenvoudig, maar daardoor te star, te detaillistisch en te bureaucratisch. Door uniformiteit van benadering kan dit gemakkelijk in strijd komen met het alara beginsel. Er is te weinig aandacht voor ruimtelijke beleving. Het tweede (betere) niveau zou dan ook zijn via het bestemmingsplan, dat is afgeleid van het structuurplan. Men moet knelpunten voorkomen en waar ze al zijn, oplossen door gebieden aan te wijzen. Reconstructiegebieden zijn een voorbeeld.

Bijlage 3 Geurhinder onderzoek bij stallen van intensieve veehouderij-bedrijven

In 1999 en 2000 is door onderzoeksbureau Project Research Amsterdam BV (PRA) een geuronderzoek uitgevoerd bij bedrijven, die vallen binnen de sector van de intensieve veehouderij.

Doel geurhinderonderzoek

Als doelstellingen voor dit onderzoek waren geformuleerd:

- Inzichtelijk maken van de mate van geurhinder door veehouderijbedrijven en daarbij deelpopulaties met verschillende hindergevoeligheid onderscheiden
- Inzicht geven in het fenomeen cumulatie en handvaten vinden van een cumulatieve toets die zoveel mogelijk aansluit bij de methodiek van de Richtlijn en zich qua normstelling baseert op de resultaten van het geurhinderonderzoek.

De relatie tussen geurimmissie en hinder

Voor het bepalen van de mate waarin er in een specifieke situatie geurhinder wordt ervaren is het telefonisch leefsituatieonderzoek (TLO) in combinatie met berekende geurimmissies toegepast. Er zijn ruim 2700 enquêtes afgenomen in een periode van bijna een jaar.

Hiermee wordt de dosiseffect relatie tussen geurimmissie (dosis) en geurhinder (effect) bepaald. Op deze wijze worden de volgende aspecten, die het geurhinderniveau in de omgeving van een stankbron bepalen meegenomen:

1. De geurbelasting of de geurimmissie: hoe hoger de geurimmissie, des te meer hinder. De geurimmissie wordt bepaald door de bedrijfsomvang, de afstand tussen bedrijf en geurgevoelig object en effecten van cumulatie.
2. De hedonische waarde van de geur: de relatie tussen concentratie en mate van (on)aangenaamheid van de geur. De geur van varkens kan bij dezelfde concentratie anders worden ervaren dan de geur van kippen.
3. De tolerantie voor de betreffende geur: de tolerantie voor de geur onder de omwonenden (hindergevoeligheid) is onder andere afhankelijk van de relatie tussen het bedrijf en de omwonenden (werkzaam zijn in de agrarische sector), de woonsituatie (concentratiegebied ja of nee) de aanwezigheid van andere (stoor/geur)bronnen en de bevolkingsamenstelling.

Om de invloed van de geurimmissie, de hinderlijkheid van de geur en de tolerantie voor de geur op de mate waarin er geurhinder optreedt afzonderlijk te kunnen onderzoeken, is het onderzoek in vier delen opgesplitst. Elk deel bestaat weer uit een aantal deelonderzoeken.

Deze vier delen worden hieronder besproken.

Deel A: hinder per deelpopulatie

Methodologie:

Onderzocht is de relatie DOSIS (geurimmissie) ↔ EFFECT (hinder) op basis van:

- Emissie per varkenshouderijbedrijf:
berekend op basis van het aantal varkens en (IMAG-) emissiecijfers per varken.
- Geurimmissie (C98):
berekend met een verspreidingsmodel.
- Selectie van woningen:
per omgevingscategorie en per geurimmissierange.
- Telefonische enquête:
resultaat: al dan niet gehinderd door stank van varkensstallen (2.300 respondenten rond varkenshouderijen).
- Relatie tussen geurimmissie en hinder:
met behulp van 'logistische regressie'.

Antwoorden op de vragen over de relatie tussen geurimmissie en hinder:

1. Neemt de geurhinder toe bij toenemende geurimmissie?
Er is een sterk verband tussen de geurimmissie en de geurhinder. Bij toenemende geurimmissie neemt de geurhinder toe.
2. Is de hindergevoeligheid gerelateerd aan het omgevingstype en neemt het af van Categorie I (stedelijk gebied) naar Categorie IV (agrarisch gebied)?
Er kan geen onderscheid in hindergevoeligheid tussen de omgevingscategorieën worden vastgesteld dat praktisch toepasbare waarde heeft.
3. Zijn mensen in de concentratiegebieden, waar de dichtheid aan intensieve veehouderijen relatief hoog is, minder hindergevoelig voor geur van varkensstallen dan mensen in de overige gebieden?
Mensen in de concentratiegebieden van intensieve veehouderij zijn minder hindergevoelig voor geur van varkensstallen dan mensen buiten de concentratiegebieden.
4. Zijn agrariërs minder hindergevoelig voor geur van varkensstallen dan niet-agrariërs?
Agrariërs zijn minder hindergevoelig voor geur van varkensstallen dan niet-agrariërs. In de niet-concentratiegebieden kan geen onderscheid in hindergevoeligheid worden gemaakt tussen agrariërs en niet-agrariërs. In de concentratiegebieden zijn agrariërs minder hindergevoelig voor geur van varkensstallen dan niet-agrariërs.

Samenvatting conclusies

De hindergevoeligheid van de populatie is onafhankelijk van de omgevingscategorie. Het in de Richtlijn veronderstelde verschil in hinderbeleving wordt niet ondersteund door de onderzoeksresultaten. De rangschikking naar afnemende hindergevoeligheid is niet zoals verwacht categorie IV-III-II-I maar categorie II-IV-I-III. Daarbij zijn I en III significant minder hindergevoelig dan categorie II. Ernstige hinder door varkensstallen is in alle omgevingscategorieën laag (gemiddeld minder dan 3%). In categorie V (de bedrijfswoningen van varkenshouderijen) ondervindt 14% van de respondenten hinder. Geen van de respondenten zegt ernstig gehinderd te zijn. Vergeleken met de overige categorieën is dit, gezien de hoge immissies, een vrij laag hinderpercentage.

Er kunnen drie groepen met verschillende hindergevoeligheid voor geur van varkensstallen worden onderscheiden (gerangschikt naar toenemende tolerantie):

- niet-concentratiegebieden,
- niet-agrariërs in de concentratiegebieden,
- agrariërs in de concentratiegebieden.

Deel B: de invloed van cumulatie op de hinder

Methodologie:

De berekeningswijzen van de cumulatieve geurimmissie:

- Cumulatieve geurimmissie: berekend met verspreidingsmodel (maximaal aantal bronnen),
- Hoogste individuele geurimmissie: dus de immissie als gevolg van uitsluitend de meest dominante bron (minimaal aantal bronnen)

Antwoorden op de vragen over de invloed van cumulatie op de hinder

1. Zijn mensen die aan één geurbron worden blootgesteld evenzeer gehinderd als mensen die aan meerdere bronnen worden blootgesteld, bij dezelfde geurbelasting?
Mensen in een cumulatiesituatie zijn minder gehinderd dan mensen in een één-bron-situatie, bij dezelfde geurimmissie.
Of anders geformuleerd:
Bij dezelfde hoeveelheid geurhinder, is de berekende geurimmissie in cumulatiesituaties hoger dan in één-bron-situaties.
2. Is het aantal bronnen van invloed op de hinder?
Bij gelijke cumulatieve geurimmissie: naarmate het aantal bronnen toeneemt, wordt het verschil in hindergevoeligheid ten opzichte van de één-bron-situaties groter.
Bij gelijke hoogste individuele immissie: er is geen verschil in hindergevoeligheid tussen één-bron-situaties en cumulatiesituaties, ongeacht het aantal bronnen.
3. Wordt de hinder beter voorspeld op basis van de cumulatieve immissie of de hoogste individuele immissie?
Bij gelijke cumulatieve geurimmissie: cumulatiesituaties met een dominante bron onderscheiden zich niet van één-bron-situaties. Situaties zonder duidelijk dominante bron zijn bij gelijke immissie minder hindergevoelig dan één-bron-situaties.
Bij gelijke hoogste individuele immissie: er is geen verschil in hindergevoeligheid tussen één-bron-situaties en cumulatiesituaties, ongeacht of een bron duidelijk dominante is.
4. Wordt de hinder beter voorspeld op basis van de cumulatieve immissie of de hoogste individuele immissie?
Alleen de immissieconcentratie is relevant voor het beschrijven van de hinder. Een toename van de tijd gedurende welke deze concentratie voorkomt, doet de hinder niet verder toenemen. Naarmate het aantal bronnen toeneemt, neemt de hindergevoeligheid van de populatie af. Door de hinder uit te zetten tegen de hoogste individuele immissie, lijken de hinderbeleving in één-bron-situaties en cumulatiesituaties aan elkaar gelijk te zijn.

Samenvatting conclusies

Mensen in één-bron-situaties zijn hindergevoeliger voor geur van varkensstallen dan mensen in cumulatiesituaties.

Mensen in cumulatiesituaties blijken dus significant minder gehinderd te zijn dan mensen in een-bron-situaties. Het verschil in immissie, bij gelijke hinder, tussen een-bron- en cumulatiesituaties bedraagt circa een factor 2.

Het verschil in hindergevoeligheid tussen de deelpopulaties blijkt ook op te treden bij ernstige hinder. De te onderscheiden deelpopulaties zijn:

- mensen die niet in de concentratiegebieden wonen, al dan niet werkzaam in de agrarische sector
- niet-agrariërs die in de concentratiegebieden wonen
- agrariërs die in de concentratiegebieden wonen

Ook wanneer met deze onderverdeling rekening wordt gehouden, ondervindt categorie III significant minder hinder dan II. Categorie I ligt qua hindergevoeligheid ongeveer midden tussen de categorie II en III en onderscheidt zich van geen van beiden significant.

Deel C: de relatie tussen geurimmissie en hinder per diersoort

Het onderzoek heeft de vraagstelling naar verschil in hinderlijkheid van geur van verschillende diersoorten (rundvee, nertsen, pluimvee) onvoldoende kunnen beantwoorden door de beperkte omvang van de steekproef.

Voor alle gebieden geldt wel dat de hinder door rundvleesvee weliswaar lager is dan de hinder door varkens, maar niet significant. Bij 90%-betrouwbaarheidsinterval wel een zwak significant verschil hetgeen een indicatie is voor mogelijk minder hinder. Het is wenselijk hierover meer duidelijkheid te krijgen, zodat we normen kunnen gebruiken die gebaseerd zijn op de hedonische waarde.

Deel D: hinder van andere agrarische geurbronnen

Van de verschillende agrarische geurbronnen blijken alleen het uitrijden van mest (gemiddeld 36% hinder) en stallen (13%) een substantiële bijdrage te leveren aan de totale stankhinder door landbouw. Voer en mestopslag, etc veroorzaken dus weinig stankhinder. voor mensen op korte afstand van het bedrijf zijn stallen de grootste bron van hinder (35%, waarvan 29% door varkensstallen), daarna volgen het uitrijden van mest (26%), voer (9%) en mestopslag (9%).

De hindergevoeligheid voor andere bronnen dan stallen vertoont een zelfde patroon dan de hindergevoeligheid voor geur van varkensstallen: de niet-concentratiegebieden zijn de gevoeligste groep, de agrariërs in het concentratiegebied zijn de minst gevoelige groep.

Belangrijkste conclusie in het kader van dit PRA rapport

- Er wordt in de onderzoekspopulatie gemiddeld 50% hinder en 3% ernstige hinder door landbouw ondervonden.
- Uit de cijfers blijkt geen verband tussen de omgevingscategorieën I t/m IV en de mate van hinder.
- Stallen, vooral als die op korte afstand staan, en het uitrijden van mest leveren de grootste bijdrage aan de totale stankhinder.

Bijlage 4 Resultaten van de interviews: Percepties oplossingen

Er zijn interviews gehouden bij vertegenwoordigers van diverse groeperingen die vanuit verschillende posities nauw betrokken zijn bij de geurproblematiek in de landbouw (zie Bijlage 1 "Lijst van geïnterviewden"). Doel hiervan was zoveel mogelijk meningen en ervaringen te horen en suggesties te verzamelen over genoemd onderwerp, teneinde hieruit suggesties te kunnen destilleren voor een nieuwe aanpak van de geurproblematiek in de landbouw.

In deze Bijlage is een uitvoerige samenvatting gegeven van de percepties van de oplossingen zoals die worden gezien door gemeenten, sector, beleid en onderzoek. De meest genoemde en meest interessante voorstellen zijn in hoofdstuk 3 samengebracht en geanalyseerd en in hoofdstuk 4 op een groot aantal aspecten beoordeeld.

Perceptie oplossingen gemeente/provincie

Algemeen

Gemeenten en provincies zijn verschillende meningen toegedaan:

- Veel kleinere bedrijven zullen sluiten. Enkele grote (MER-plichtige) bedrijven zullen overblijven, waardoor de stankhinder in de regio autonoom zal afnemen. Echter de geurbeleving zal mogelijk toenemen.
- Gemeenten zijn van mening dat met de Wet Ammoniak en Veehouderij (WAV) en de Regeling Ammoniak en Veehouderij (RAV) de NH₃ goed geregeld is, maar dat geurnormen daar beter op aan zouden moeten sluiten.
- Provincies zijn van mening dat met de nieuwe Stankwet eigenlijk alles al geregeld is en dat er niet verder gesleuteld moet worden aan de wetgeving.
- Een bedrijf mag aanpassen (volgens alara beginsel) mits ook de situatie voor burgers en omwonenden verbetert. Overigens ware het beter het begrip alara te vervangen door BAT, daar zit alara als het ware al ingebouwd.
- Rekening houden met hinder van meerdere bedrijven (cumulatie) is redelijk. Binnen de 250 meter zone moet men geen cumulatie toepassen, maar per bedrijf beoordelen en overbelasting niet toestaan.
- Men zou het liefst bronmaatregelen toepassen, maar moeilijke punten bij toetsing en handhaving daarbij zijn: normen (wie, wat, hoe?), toetsing door gemeente, certificering (wie (her)keurt, protocollen, referentieperiode).
- De inventarisatie van knelgevallen zou kunnen lopen via een klachtenlijn, waarna in goed overleg een (technische) oplossing wordt gevonden. Een speciale deskundigencommissie zou in het leven kunnen worden geroepen om te helpen de knelgevallen op te lossen.
- Grote bedrijven (bijvoorbeeld >IPPC-grens?) zou men anders kunnen aanpakken dan kleinere. Maar wat is groot en is er verschil tussen oud-groot en nieuw-groot? Het is bekend dat "klein" kan ook stinken en dat stank sterk door de toegepaste techniek wordt bepaald. Sommigen menen: maak gebruik van verhandelbare stankrechten met mve's als eenheden.

Normen

- De landbouw leunt teveel op de overheid voor het bepalen van de emissienormen, terwijl ze er zelf mee zitten. De industrie doet het wél zelf. In de

veehouderij zou de aanpak moeten worden gebaseerd op Nederlandse emissierichtlijnen (NER) en mve's. Geur zou net zo nauwkeurig moeten worden gemeten als het geval is met geluid.

- De afstandsgrafiek is een (te) nauwkeurige formule geworden. De nieuwe Stankwet is thans een goed voorstel en grote veranderingen zijn niet gewenst. De uitvoering van de nieuwe wet moet wel eenvoudig en overzichtelijk blijven. Daarom stankfactoren bepalen en clusteren tot één emissiefactor per cluster en daarmee de hinder van het gehele bedrijf bepalen. De AMvB huisvesting moet men uitbreiden met stanknormen en koppelen aan clusters.
- Grondgebonden veehouderij kent vaste afstanden. Intensieve veehouderij kent meetfactoren. Dit geeft zelfs op een gemengd bedrijf geen problemen, daarom wordt geadviseerd dit zo te houden.
- Gemeenten vinden dat de relatie tussen stankoverlast van grote bedrijven en de afstandsgrafiek niet voldoet en herzien zou moeten worden.

Beleidsruimte

- De VNG wil dat gemeenten meer beoordelingsruimte hebben, maar de gemeenten zelf willen juist strakkere richtlijnen, minder ruimte en duidelijke wettelijke voorschriften die gekoppeld zijn aan RO-beleid. Gemeenten pleiten er voor om landbouwgebieden in categorie 4 niet te laten versnipperen door objecten die door functieverandering ontstaan (bijvoorbeeld van kampeerboerderij naar camping) of door burgerwoningen. Gebiedsgerichte beoordeling is dus gewenst. De Stankwet zou dit probleem moeten oplossen, maar doet dat niet.
- De gemeente bepaalt de functie van een gebied. Verburgering verandert de functie niet, maar wel de gevolgen voor agrarische blijvers. Minder ruimte ontstaat door bestemmingsverandering van objecten. Dit komt doordat de Raad de gemeentelijke besluiten nogal eens corrigeert op basis van strakke regelgeving. De versoepelingen van Richtlijn '96 zouden in de wet moeten worden vastgelegd.
- De vraag of de vergunningverlening naar de provincie zou moeten kent voor- en tegenstanders. Nee, de provincie staat te ver af en ze komen er niet uit. Ja, dan kan er objectiever worden beoordeeld.
- Ruimte voor de gemeenten is er met betrekking tot het stellen van aanvullende voorwaarden in de milieuvergunning, men kan scherper functies bepalen en beter afwegen door relatie met betrokkenen.

Controle en handhaafbaarheid

- Handhaving kan naar aantal dieren, soort dieren, huisvestingssysteem. Gemeenten hebben tot taak toetsing uit te voeren aan de regels die er voor zijn. Handhaving zou eenvoudiger kunnen door een koppeling tussen bouw- en milieuvergunning (via de provincie) en een natuurvergunning (natuurbeschermingswet). Dit zou 1 pakket moeten zijn.

Nadere voorwaarden

- Bij stankoverlast is de gemeente bevoegd om nadere maatregelen voor te schrijven. Maar bedrijven worden niet actief geweerd en er worden zelden of nooit nadere voorwaarden gesteld aan bedrijven die overlast veroorzaken. Een eenmaal verleende vergunning blijft gelden. Een gemeente moet de aanvullende eisen hard kunnen maken voor de RvS. Wat is de toetsingsgrond om eisen te stellen? Stellen van aanvullende eisen zou ook vaak incorrect zijn, bijvoorbeeld als nieuwkomers zouden gaan klagen. Bovendien kan het de wedijver tussen gemeenten aanwakkeren. Wel worden er voorwaarden gesteld wanneer een nieuwe milieuvergunning wordt aangevraagd.

Middel/doelvoorschriften

- Middelvoorschriften zijn niet wenselijk en worden ook niet gesteld. De aanvrager moet zelf weten hoe hij de problemen oplost. Er worden altijd doelvoorschriften gesteld, net als in de industrie. Maar toetsing en handhaving daarvan is moeilijk, want wie stelt de normen vast, en hoe? Hoe kan de gemeente toetsen? Is

certificering een oplossing, zo ja: wie (her)keurt, welke protocollen gelden en wat is de referentieperiode?

Certificering

- Certificering toepassen: Ja, als het complementair is, nee, als het in de plaats komt van kengetallen.

Management

- Managementmaatregelen sluiten goed aan bij de feitelijke situatie, dus geef daar meer ruimte voor. Management moet wel een feitelijke waarde krijgen, anders houdt het voor de rechter geen stand. Maar hoe zijn richtwaarden vast te stellen en hoe kan er gehandhaafd worden?

Technische oplossingen

- Een gemeente moet optreden als intermediair en excessen voorkomen. Een bedrijf moet zelf aantonen dat het binnen normen blijft, anders krijgt het geen vergunning. Bij ontoelaatbare overbelasting moet een bedrijf (eventueel in overleg met de gehinderden) zelf een (technische) oplossing vinden. Deze opvatting houdt in dat de nieuwe wet een hoog abstractieniveau en een eenvoudige en overzichtelijke uitvoering kan hebben.
- Inschatten van geuremissie kan gebeuren volgens normen per stalsysteem (geclusterd). Daarnaast kunnen toeslagen voor bepaalde systemen, werkwijzen en voedermiddelen worden toegepast en voorwaarden worden gesteld aan producten. Overigens wordt het aspect "welzijn" belangrijker gevonden en meer dan probleem gezien dan stank en ammoniak. Deze laatste aspecten zijn technisch oplosbaar.

Ruimtelijke ordening

- Gemeenten willen van locatiegericht naar gebiedsgericht en van emissie naar immissie gericht beleid.
- Doel van de Stankwet is meer ruimte te geven aan de landbouw. Die is er gekomen in de reconstructiegebieden.
- Regionalisatie en maatwerk zijn in het nieuwe stankbeleid van belang. Het stankbeleid heeft pas zin als het de mogelijkheid biedt om lokale problemen ook lokaal te kunnen oplossen. De nieuwe stankwet maakt ontwikkelingen (verplaatsingen) in reconstructiegebieden mogelijk en geeft minder stankhinder in de bebouwde kom en buitengebieden. Lagere emissienormen leiden tot meer vergunningverlening.
- In overgangsgebieden wordt verplaatsing gestimuleerd (ruimte-voor-ruimte regeling), een andere landbouwactiviteit gepland, of de stankcirkel gewijzigd. Probleem hierbij is vaak dat verplaatsing van de één wordt belemmerd door een ander omdat de Raad van State daar haar eigen visie op heeft. Echter een gebiedsvisie van een gemeente zou bij de RvS hoger moeten scoren dan een rigide benadering van de werkelijke situatie. Door ruimte te bieden voor ontwikkeling kan men uiteindelijk het beleidsdoel (minder dan 12% gehinderden) realiseren. Men zou 3 soorten gebieden kunnen aanwijzen:
 - 1) rond dorpskern (doel stankhinder verminderen, boeren uitplaatsen),
 - 2) verwevingsgebied en Richtlijn '96 toepassen (doel gelijkblijvende stankhinder),
 - 3) agrarische gebieden (geen belemmeringen, burgers uitplaatsen).Belangrijk is een soepeler vergunningverlening in het buitengebied met burgerbebouwing. Om bedrijven weg te krijgen uit de bebouwde kom moet men goed overwegen waar agrarische uitbreiding wél mogelijk is.
- De status van categorie 4 moet zijn dat het nieuwe bewoners duidelijk is dat ze met overlast te maken kunnen krijgen door de agrarische functie van het gebied en dat ze die dus ook moeten accepteren. Het is goed dat agrarische bedrijven uit de kernen verdwijnen ook al wordt de eventuele overlast geaccepteerd.

Perceptie oplossingen sector

Algemeen

- In de huidige stankwetgeving blijven veel zaken buiten schot die niet met het stalsysteem te maken hebben, maar kan wel aanleiding geven tot overlast door stank zoals mest uitrijden, mestbassins voor akkerbouwers, voeren van bijproducten, etc. De gemeente heeft daar geen vat op.
- Beleving van geur is heel subjectief en specifiek, is niet wetenschappelijk te onderbouwen en moet dus niet generiek worden geregeld.
- Het is van belang stank niet solitair maar integraal te benaderen, samen met bijvoorbeeld welzijn. Waar een bedrijf meerwaarde heeft past een soepeler benadering. Het gaat om de context, de beleving (zoals door PRA in kaart gebracht). Het gaat om het hanteren van gebiedscategorieën, echter het probleem is complex: hoe ga je het aanpakken, hoe structureren, hoe komt men tot een duurzame bedrijfsvoering?
- De sector ziet niets in het opstellen van een bedrijfsmilieuplan en dus ook niet in een geurbestrijdingsplan dat daar deel van zou moeten uitmaken.

Normen

- De nieuw geïntroduceerde emissiefactoren in de Stankwet brengen flinke verschuivingen teweeg in uitbreidingsmogelijkheden in de varkens- en pluimveesector. dit zal veel stof doen opwaaien in de sector.
- Het is voor boeren onjuist te denken dat een norm ook altijd maar volledig opgevuld moet worden. Stank is een maatschappelijk hinderprobleem en omwonenden moeten met wetgeving worden beschermd.

Beleidsruimte

- Binnen de Stankwet kunnen De Burgemeester en Wethouders (B&W) vrije besluiten nemen. dit kan de rechtszekerheid vergroten. De geurproblematiek moet meer een individuele benadering krijgen waar voor ammoniak een generiek beleid meer van toepassing is.
- Beleidsruimte voor gemeenten is niet gewenst, niet door de gemeenten zelf en niet door de landbouwsector. ze kunnen de beleidsruimte niet benutten ten gunste van de boer. Bovendien ontbreekt de deskundigheid bij de gemeenten vaak. Daarom bestaat er voorkeur voor heldere wettelijke afspraken die door de gemeenten worden uitgevoerd. Gemeentelijke vrijheid is niet meer zo duidelijk aanwezig, maar nog wel bij indeling in gebiedscategorieën.

Controle/handhaafbaarheid

- Managementmaatregelen zijn niet controleerbaar en handhaafbaar. maak daarom liever doelvoorschriften. Voldoet men dan niet aan de norm dan moet sanctie volgen.
- Mestopslagen en voeropslagen horen niet onder een AMvB te vallen, maar onder de vergunningplicht, zodat ze beoordeeld moeten worden.

Middel/doelvoorschriften

- Doelvoorschriften hebben de voorkeur, want ondernemers zijn inventief en kunnen zelf heel goed oplossingen bedenken voor problemen. Maar de Stankwet moet niet eenzijdig gericht zijn op de intensieve veehouderij, want dan zal er zeker geen draagvlak zijn.

Technische Oplossingen

- Er zijn meer soorten geurpieken, namelijk: continue (hele jaar door), discontinue (niet hele jaar door), en fluctuerend (verschillen binnen een uur). De laatste is de grootste boosdoener, de geurverandering zelf is namelijk ook een aspect. Geurpieken zijn niet goed te meten, bovendien is normering niet goed mogelijk. Aanpak via middelvoorschriften is goed.
- Geurpieken zijn niet hét probleem, maar de boeren vinden het wel belangrijk om hier iets aan te doen. Het algemene geurniveau is een belangrijker probleem. Uitrijden van mest geeft geurpieken die echter niet altijd aan een inrichting

gebonden zijn, in tegenstelling tot mestopslagen, voeropslagen, e.d. Het zijn bronnen van stank waar de wet niets voor regelt maar die voor een ondernemer eenvoudig en rendabel aan te pakken zijn. Het is dan ook zijn plicht dit te doen. Denk hierbij aan natte bijproducten (de opslag), piekbelastingen door spoelsystemen (groen label), e.d.

- De gedachte ten aanzien van gebiedseigen lucht en maatregelen tegen de echte veroorzakers van overlast (bedrijven groter dan gezinsbedrijf) geldt voor alle diersoorten, dus niet alleen varkens en kippen, maar ook de rundveehouderij. Maak geen onderscheid, grote bedrijven kunnen volgens de sector bijvoorbeeld technische maatregelen nemen zoals luchtwassers installeren.
- We hebben op dit moment te maken met staltechniek en afstanden. De afstandseis zou op basis van een worstcase scenario een harde minimum eis moeten zijn die zorgt voor zekerheid. Daarna is pas de vraag aan de orde wat er technisch nog kan worden gedaan om de emissie verder omlaag te krijgen. Na de afstandseis moet men de landbouw als de industrie behandelen, technische eisen dus.

Industriële aanpak

- Men zou naar een fundamenteel ander stankbeleid zonder zones en afstanden moeten en de landbouw behandelen als industrie. De industrie kent een individuele behandeling en lost de problemen in eerste instantie op door technische eisen te stellen en betrouwbare protocollen en stankmetingen toe te passen.
- In de veehouderij moet nagegaan worden welke processen zich afspelen, waar de emissiebronnen zitten en hoe gemeten moet worden. Steeds moet de hedonische waarde worden bepaald. In de industrie is die ontwikkeld tot een NEN-norm.

Ruimtelijke ordening

- Op de langere termijn dient men zich af te vragen wat de legitimatie is van een puur varkenshouderijbedrijf in het landelijk gebied. De legitimatie dient men als sector te verdienen. Er moet afgewogen worden tegen andere functies (bijvoorbeeld zorg of recreatie) die daar eveneens een plekje willen. Landelijk gebied heeft niet meer het primaat landbouw.
- De sector is voorstander van een wettelijk kader voor stank (dus geen richtlijn) voor heel Nederland. niet een wettelijk kader voor de reconstructiegebieden en een andere voor de rest van Nederland. Door de gemeentelijke herindelingen kan het anders vóórkomen dat een gemeente met twee wettelijke kaders te maken krijgt. Uniformiteit is nodig voor de duidelijkheid en uitvoerbaarheid.
- De Stankwet heeft voordelen op gebied van wegvallen van cumulatie en indeling van vrijstaande woningen in agrarisch gebied in categorie 4. Probleem is dat de opgebouwde jurisprudentie wel in de nieuwe Stankwet is blijven bestaan (bijvoorbeeld zwaardere categorie indeling voor speciale objecten of burgerwoningen). De wet kan pas in werking treden wanneer bekend is waar de extensiveringsgebieden (primaat natuur) liggen. Deze moeten door de provincie worden aangewezen.
- In verwevingsgebieden mag geur geen problemen opleveren. daar moet dus iets aan gedaan worden.
- De Reconstructiewet is een RO-wet die bovengemeentelijk is en dus een groot deel van de bevoegdheden en beleidsruimte van gemeenten overneemt (wettelijke voorschriften dienen dus 1 op 1 in de bestemmingsplannen overgenomen te worden). De Reconstructiewet is volgens de sector te eenzijdig gericht op intensieve veehouderij.
- In extensiveringsgebieden geldt de Stankwet voor de natuurfunctie, niet voor de woonfunctie. In extensiveringsgebieden moeten bedrijven zich echt kunnen ontwikkelen, anders kunnen er allerlei problemen ontstaan, o.a. met banken die niet meer willen financieren.
- In feite is de Reconstructiewet een regionale uitwerking van het stankbeleid. Het mag in een concentratiegebied namelijk meer stinken (burgerwoning in categorie 4). In de omschrijving van de omgevingscategorieën zit nog ruimte voor gemeenten. Hoe minder men in gemeenten definieert hoe meer ruimte er is voor

maatwerk. Probeer dus zo weinig mogelijk aan te wijzen (zoals kaarten met categorieën, ook al denkt men dat dat tot meer duidelijkheid en rechtsgelijkheid leidt) om zo maatwerk mogelijk te maken. Ook een gemeente wil geen gebiedsaanwijzing want dat leidt slechts tot oeverloze discussies in de gemeenteraden en inspraakrondes voor burgers. Het zal moeilijk zijn hier consensus over te krijgen.

Perceptie oplossingen beleid

Algemeen

- Stankregelgeving moet nationaal, te meer omdat er in Europees verband heel weinig aan wordt gedaan. interpretatieverschillen tussen gemeenten moeten verdwijnen. Echter burgerrechten zullen in categorie 4 gebieden voor het Hof in Straatsburg, net als nu bij de RvS, waarschijnlijk prevaleren.
- Eenmaal gekozen beleid moet consistent zijn en draagvlak hebben. wisselend beleid is uit den boze, liefst moet men de regelgeving verminderen en zo veel mogelijk aansluiten bij de beleving van de boer. Regelgeving mag betere oplossingen in een lokale situatie niet overtreffen. Er zijn voorbeelden bekend dat veranderingen vanwege de richtlijn hebben geleid tot een ongunstiger situatie in de praktijk. daarom dient men steeds de lokale situatie (emissiepunt, emissiewijze, windrichting e.d.) ook in ogenschouw te nemen.
- Veehouders moeten van het idee af dat opvullen van (NH₃/geur)rechten altijd zoveel mogelijk moet gebeuren.
- Er is geen wetgeving die alle problemen oplost, 90% dekking is voldoende. Basis van het huidig stankbeleid is stalsysteem + minimum afstand + alara. Alara moet altijd een zware rol blijven spelen.
- Algemeen wordt aanvaard dat grondgebonden en intensieve bedrijven niet verschillend benaderd moeten worden. Vervolgens zijn er voorstanders van het handhaven van de huidige indeling met stankcirkels, vaste afstanden, etc., terwijl anderen de geurproblemen willen benaderen volgens de NER-optiek. Overlastproblemen zouden via een speciale regeling moeten worden opgelost.
- Een geurbestrijdingsplan in een milieuzorgsysteem (bedrijfsmilieuplan) opnemen klinkt als een goed idee, maar is niet van de grond gekomen wegens administratieve druk en rompslomp bij de boeren. Een veelgehoorde reactie van de boeren is: laat mij maar gewoon weten wat de eisen zijn, dan zullen we ze oplossen. Anderen zeggen dat het een illusie is dat boeren zelf hun stankproblemen zullen oplossen. Boeren zijn vanuit eigenbelang vaak niet gewend of geneigd om rekening te houden met andere belangen (minder licht, geluid en stank). "Men moet gewoon niet zeuren" wordt vaak gedacht.

Normen

- Het verschil in afhandeling intensieve en grondgebonden veehouderij dient te worden opgeheven (hinder is niet anders). geurmetingen zijn ook bij grondgebonden veehouderij wenselijk. Voorgesteld wordt voor een worst-case een vaste minimum afstand vast te stellen.
- Er is behoefte aan eenvoudige meetmethodes waarmee grote aantallen metingen verricht kunnen worden, dan wel metingen op locatie (= ideaal) kunnen worden uitgevoerd.
- Men moet de boer niet afrekenen op piekbelasting, maar de piekbelasting meenemen in de geuremissiefactoren die uiteindelijk ontstaan.

Beleidsruimte

- Gemeenten hebben liever richtlijnen dan een duidelijke wet met minder beleids- en beoordelingsruimte en duidelijke gebiedscategorieën. VNG wil juist dat gemeenten meer beoordelingsruimte hebben. Thans komen er interpretatieverschillen voor tussen gemeenten door de beleidsruimte die er is. Om deze verschillen te voorkomen is een nationale wetgeving vereist.

Controle/handhaafbaarheid

- Voorwaardelijk stellen van nadere voorwaarden vooraf door gemeenten bij vergunningverlening is een goede werkwijze. Bij revisie van een milieuvergunning of bij klachten van omwonenden kan het bevoegd gezag dan makkelijker aanvullende eisen stellen bijvoorbeeld aan het management, mits dit in redelijkheid te vergen is (alara). Ook loopt men tegen problemen op van ondeskundigheid van gemeenten. Een gemeente zou die deskundigheid moeten inhuren om maatregelen voor te kunnen schrijven op basis van de huidige stand van de techniek (alara), de stand van de techniek verandert voortdurend.

Middel/doelvoorschriften

- Doel van het stankbeleid is het aantal gehinderden omlaag te brengen. Dit houdt in dat bij voorkeur middelvoorschriften worden toegepast, want met het stellen van doelen alleen komt men er niet. Management zou een grotere plaats in het stankbeleid moeten hebben, bijvoorbeeld via middelvoorschriften met een bonus voor management.
- Sector en overheid zijn verantwoordelijk voor het oplossen van het stankprobleem. Doelvoorschriften zouden de voorkeur moeten hebben, maar ze zijn te onnauwkeurig en problematisch in verband met controleerbaarheid en handhaafbaarheid. Stank kent daarom voornamelijk middelvoorschriften (afstand en technieken). Grenswaarden, die worden gesteld, moeten zijn afgestemd op de beschikbare technieken. Ondernemers zijn zelf verantwoordelijk voor het oplossen van het probleem.

Certificering

- Certificering wordt de oplossing omdat de administratieve lasten minder moeten worden en de sector meer eigen verantwoordelijkheid moet dragen. Certificering is voor de sector een manier om te laten zien dat men goed bezig is. Managementmaatregelen dient men erbij te betrekken. Benoem relevante managementfactoren als soort voer, mate van schoonhouden stal, strooiselgebruik, etc, en pas een certificeringssysteem toe waarin ook criteria voor een duurzame productie als dierenwelzijn, voedselveiligheid, arbo-omstandigheden e.d. meegenomen worden. Een boer met certificaat krijgt dan een gunstiger geuremissiefactor. Controle en handhaafbaarheid kan men koppelen aan certificering. Sanctie op certificering is het kwijtraken van het certificaat, c.q. de bevoegdheid tot certificeren.
- Certificering leidt tot meer afstand nemen door de overheid, maar minder overheidsregels leiden wel tot meer regels tengevolge van certificering. De kosten van certificering zijn een wezenlijk probleem.

Technische oplossingen

- Ingeval wél aan de regels voldaan wordt, maar er toch problemen zijn, moeten er aanpassingen komen. Men moet altijd uitgaan van bronaanpak, aanpassingen in management (zoals voermanagement) en doorvoeren van technische oplossingen. In de industrie zijn ze hiermee verder dan in de landbouw. technieken komen hier op de eerste plaats en dan pas afstand. Technieken zijn wel duur maar de industrie is kapitaalkrachtiger.

Industriële aanpak

- De industrie is verder dan landbouw op gebied van toepassen van middelen, afstand komt pas als laatste aan bod. Grotere landbouwbedrijven zijn te beschouwen als industriële bedrijven en zouden onder verantwoordelijkheid van de provincie moeten vallen (NER-aanpak, apart emissieonderzoek). Echter grote bedrijven vallen reeds onder de IPPC richtlijn en/of zijn MER-plichtig, waardoor ze autonoom al aan een toetsing worden onderworpen. Stank zit wel in IPPC, maar er worden geen normen genoemd. Verder is onbekend of geur in de MER aan de orde komt.
- Kleine bedrijven zouden slechts hoeven te voldoen aan gemiddelde normen die ontwikkeld zijn door algemeen onderzoek, inclusief hedonische waarde.

- In de industrie wordt wel het zeer ingewikkelde en kostbare pluim⁺ model toegepast voor een beeld van de stankverspreiding. Voor industrie is dat al niet werkbaar, laat staan voor landbouwbedrijven. Ook eenvoudiger versies van dat programma zijn nog te duur en ingewikkeld.
- Vergunningenbeleid moet voor de grotere bedrijven bij de provincie komen te liggen (letterlijk en figuurlijk grotere afstand tot de bedrijven en een groter ambtelijk apparaat). Grote bedrijven moeten behandeld worden als industrie.

Ruimtelijke Ordening

- Verplaatsing van bedrijven kan leiden tot schade-eisen in verband met planschade. Bij vrijwillige verplaatsing is dat niet aan de orde, dus verplaatsing moet bij voorkeur op vrijwillige basis plaatsvinden. De Stankwet biedt ruimte om het landelijk gebied te accepteren zoals het is. Doel van deze nieuwe wet is dat er ruimte komt voor ontwikkeling, zodat de uiteindelijke beleidsdoelstelling van minder dan 12% gehinderden wordt gehaald.

Perceptie oplossingen onderzoek

Algemeen

- De Stankwet is een landelijke wet, waaronder alle gebieden en situaties vallen. De nieuwe wet biedt ruimte waardoor bekende probleemgevallen ineens zijn "opgelost".
- Als mogelijke instrumenten voor geurbeleid worden genoemd:
 - 1) directe regulering via vergunningen
 - 2) indirecte regulering via subsidiëren van goede geursystemen
 - 3) via ontheffing: stolpbenadering (=plafond) en gebiedsbenadering (= lokaal)
- Betere samenhang in regels door vlekkenbeleid. stel functionele links vast tussen beleidsonderwerpen en beleidsonderdelen (bijvoorbeeld geur, ammoniak, welzijn). Ontwikkel maatregelen en een toetsingskader voor branchegerichte benadering.

Normen

- Geuremissie en geurprognose kunnen ook worden uitgedrukt per kg product. Hiervoor is een analyse nodig van de processen. welke componenten spelen mee, welke meet- en rekenmethodiek moet worden gebruikt en hoe dient de immissie berekend te worden. Het Pluim⁺ model van de industrie is in principe ook bruikbaar voor de veehouderij, maar is kostbaar.

Technische oplossingen

- In de milieuvergunning moet men op voorhand geur meenemen zodat er later op teruggekomen kan worden. Bedrijven kunnen extra maatregelen direct uitvoeren of later toepassen indien nodig. Beoordeling van nieuwe bedrijven uitvoeren op basis van emissie onderzoek, verspreiding, onnauwkeurigheden en adviseren van extra maatregelen.

Ruimtelijke ordening

- Er is meer ruimte nodig voor provincies en gemeenten voor gebiedsgericht beleid (geurhinder mag in veehouderijgebieden hoger zijn). Geurproblemen kunnen worden aangepakt op hoger gebiedsgericht niveau via bijvoorbeeld structuurplannen en het opnemen van instrumenten om knelgevallen individueel aan te pakken.
- Stankbeleid moet men niet alleen binnen reconstructiegebieden uitvoeren, maar ook daarbuiten. men moet reële mogelijkheden scheppen voor landbouw.

Bijlage 5 Stankregelgeving in de omliggende landen

De situatie in Nederland laat zich moeilijk vergelijken met die in de andere lidstaten. In Nederland is de intensieve veehouderij op een relatief kleine oppervlakte sterk geconcentreerd (concentratiegebieden), waarbij op diezelfde kleine oppervlakte ook nog andere (conflicterende) functies als wonen, recreëren en natuur moeten plaatsvinden.

Een dergelijke combinatie op zo'n kleine oppervlakte is in andere lidstaten niet of nauwelijks te vinden. Dit neemt niet weg dat ook in andere lidstaten wel regelgeving is ontwikkeld of maatregelen zijn genomen om stankoverlast van (concentraties van) intensieve veehouderij tegen te gaan. Vaak wordt daarbij een benadering gekozen van stankcirkels met allerlei varianten, maar soms worden alleen vaste afstanden of minimumafstanden gehanteerd. Ter illustratie enkele voorbeelden.

Duitsland:

In Duitsland bestaat een algemene wet voor luchtkwaliteit. Voor de veehouderij is er binnen deze wet een speciale regeling, waarbij op basis van het aantal dieren per diercategorie en een aantal technische parameters een minimumafstand naar het dichtstbijzijnde (object) wordt gedefinieerd. Dit lijkt sterk op de systematiek die in Nederland wordt gehanteerd, waarbij moet worden opgemerkt dat het Nederlandse systeem verfijnder is.

België:

In België (Vlaanderen) wordt gekozen voor een brongericht beleid. Daar zijn verschillende onderzoeksprojecten opgestart om de bronnen van geurhinder te inventariseren, en om het percentage van geurgehinderden in kaart te brengen. De resultaten zullen de basis vormen van een geurbestrijdingsplan en uitgangspunt worden bij het verlenen van milieuvergunningen. Momenteel is het systeem vrij grofmazig en houdt in dat er meer afstand moet worden aangehouden naarmate het aantal dieren in een veehouderij groter wordt.

Engeland:

In Engeland bestaat geen specifieke wetgeving voor stankhinder voor veehouderijen. Wel wordt in de praktijk geadviseerd om tussen een veehouderij en woonhuizen een afstand van minimaal 400 meter aan te houden.

Ierland:

In Ierland wordt een beoordelingssystematiek ontwikkeld, waarbij onder meer gebruik wordt gemaakt van het in Nederland uitgevoerde hinderbelevingsonderzoek. Uitgangspunt hierbij is dat zich binnen een bepaalde afstand van een veehouderijbedrijf geen woning mag bevinden.

Algemeen:

Voor de grotere IPPC-bedrijven wordt in de verschillende EU-landen wel aanvullende eisen gesteld die gebaseerd zijn op Best Available Technology (BAT). Dit kan per land en per situatie verschillend beoordeeld worden.

Bijlage 6 Geraadpleegde literatuur

- Bosman, E., juli-augustus 2002. Stageverslag PRA OdourNet. PRA OdourNet, Amsterdam.
- De Bruyn, G, Baron, M, Van Langenhove, H, Ontwikkeling van een eenvoudige procedure voor de bepaling van geur- en ammoniakemissies van agrarische constructies ten behoeve van een aangepaste milieureglementering in Vlaanderen (deel 1). Ammoniak- en geuremissies door de Veeteelt – bronnen en reductietechnieken. R.U.Gent: Vakgroep Organische Chemie, Eindverslag Januari 2001
- European Commission, November 2002. Integrated Pollution Prevention and Control (IPPC), Reference Document on Best Available Techniques for Intensive Rearing of Poultry and Pigs. European IPPC Bureau, Seville, Spain.
- Gies, T.J.A., Bosch, G.F. van den, Alterra-rapport 555, 2002. Stankhinderonderzoek Rivierengebied provincie Gelderland. Een onderzoek naar de omvang van de stankproblematiek veroorzaakt door geuremissie uit stallen. Alterra, research Instituut voor Groen Ruimte, Wageningen
- Harreveld, A.P.H. van, Schakel, A., Valk, C.J., Vreeburg, S., december 1999. Haalbaarheid van een genormaliseerde methode voor de bepaling van geurhinder en geurhinderpotentieel.
- Infomil, DWL\96057153. Richtlijn "Veehouderij en Stankhinder 1996", Infomil, den Haag.
- Infomil, Monsternamen-, meet- en analysemethoden voor geur: praktische gegevens. Infomil, den Haag
- Infomil, Omgevingscategorieën: een weergave van bijlage 6 van de Brochure veehouderij en hinderwet uit 1985
- Infomil, Veelgebruikte termen in geurhinderonderzoek. Infomil, den Haag.
- LNV, Kwaliteitsstappen beleidsvoornemens. Een kwaliteitsimpuls voor het traject van beleid en regelgeving. LNV Directie JZ. September 2001.
- Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Maart 2001. vrom 010164/h/04-01 22317/209. Geurhinderonderzoek stallen intensieve veehouderij (het PRA onderzoek).
- Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, 21 april 2002, nr. BWL/2002033858. Regeling ammoniak en veehouderij. Staatscourant 1 mei 2002, nr. 82 / pag. 16.
- Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, 1985. Publicatiereeks Lucht nr. 46. Het Cumulatierapport
- Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, 22 april 2003. Regeling stankemissie veehouderijen in landbouwontwikkelings- en verwevingsgebieden, Den Haag.
- Ministeries van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 27 maart 1998/DWL/98026070. Wijziging Uitvoeringsregeling ammoniak en veehouderij <<Interimwet ammoniak en veehouderij>>. Staatscourant 1998, nr 69 / pag. 8.
- Ministerie van LNV, Directie JZ. Kwaliteitsstappen beleidsvoornemens voorgenomen regelgeving. Een kwaliteitsimpuls voor het traject van beleid en regelgeving. Intradepartementale visitatiecommissie. September 2001.
- Mulder, H.A.J., Posthumus, P., Rapport C84, 1998. Geurproblematiek VAM-Wijster. Beoordeling geuraspecten vergunningaanvraag voor gesloten GFT-compostering en biologische slibdroging VAM-Wijster. RU Groningen, Groningen.

Ogink, N.W.M., Aarnink, A.J.A., 2001. IMAG-nota xx-2001. Geurreductie-technieken en maatregelen voor bestaande en nieuwe veehouderij-systemen: raamplan voor onderzoek.

Oonk, H., TNO-rapport TNO-MEP – R 2000.337, september 2000. Stortplaats 3e Merwedehaven: - emissies van geur en specifieke componenten - evaluatie van genomen maatregelen tegen geuroverlast. TNO-MEP, Apeldoorn.

Ouwerkerk, E.N.J., Aarnink, A.J.A., IMAG rapport 94-32, januari 1995. Gasproductie in vleesvarkensstallen, Model van bronsterkten bij de berekening van luchtsamenstelling en stalemissies. Een oriënterend onderzoek. IMAG-DLO, Wageningen.

Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 2002, 319. Wet van 16 mei 2002, houdende regels inzake stankemissie in ontwikkelingsgebieden (Wet stankemissie veehouderijen in landbouwontwikkelingsgebieden).

Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 2002, 320. Wet van 16 mei 2002 tot wijziging van de Wet stankemissie veehouderijen in landbouwontwikkelingsgebieden

Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, Jaargang 2002, 93. Wet van 31 januari 2002, houdende regels inzake ammoniakemissie uit tot veehouderijen behorende dierenverblijven (Wet ammoniak en veehouderij).

Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 2003, 178. Besluit van 23 april 2003, houdende vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet stankemissie veehouderijen in landbouwontwikkelingsgebieden.

Swine Odor Task Force, March 1, 1995. Options for Managing Odor. North Carolina Agricultural Research Service, North Carolina State University.

TNO Inro, rapport PG/VGZ/2001.95 73, Hst. 8 Geluid en Geur, oktober 2002. TNO Inro, Delft.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 1999-2000, 26 356, nr.7, 18 mei 2000. Regels inzake de reconstructie van de concentratiegebieden (Reconstructiewet concentratiegebieden). Brief van de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Den Haag.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2000-2001, 24 445, Mest- en ammoniakbeleid. Nr. 64 Brief van de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2000-2001, 24 445, nr. 64, 1 augustus 2001. Mest- en ammoniakbeleid. Brief van de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Den Haag.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2000-2001, 27 835. Regels inzake stankemissie van veehouderijen in ontwikkelings- en verwevingsgebieden (Wet stankemissie veehouderijen in landbouwontwikkelings- en verwevingsgebieden), Nr. 3 Memorie van Toelichting.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2000-2001, 27 835. Regels inzake stankemissie van veehouderijen in ontwikkelings- en verwevingsgebieden (Wet stankemissie veehouderijen in landbouwontwikkelings- en verwevingsgebieden), Nr. A, Advies Raad van State en nader rapport.

Wageningen UR, 2003, Beleidsondersteunend onderzoek op terrein van voedsel en groen (DLO-, PO-, DLO/PO- en WOT-programma's) voor LNV per 1/1/2003, programmanummer 415. Gasvormige emissies (ammoniak, geur, (overige) broeikasgassen en fijn stof) uit de veehouderij integrale aanpak via management en techniek, met aandacht voor sociale factoren.

Informatieve websites:
www.stalemissies.nl
<http://wetten.overheid.nl/>
www.infomil.nl
<http://parlando.sdu.nl>

Bijlage 7 Lijst van gebruikte afkortingen:

Alara:	As low as reasonably achievable
AMvB:	Algemene Maatregel van Bestuur
ARP:	Ammoniak-Reduktie Plan
BAT:	Best Available Techniques
BMP:	Bedrijfs Milieu Plan
BREF:	BAT-Reference Document
B&W:	Burgemeester & Wethouders
Cat.:	Categorie
ERP:	Emissie Relevante Parameter
HACCP:	Hazard Analysis Critical Control Points
IKB:	Integrale KetenBegeleiding/Bewaking/Beheersing
IPPC:	Integrated Pollution Prevention Control
LNV:	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (= ministerie)
MER:	Milieu Effect Rapportage
Mve:	Mestvarkenseenheid
NB-wet:	Natuurbeschermingswet
NEN:	Nederlands Normalisatie-instituut
NER:	Nederlandse Emissie Richtlijn
PRA:	Project Research Amsterdam (=onderzoeksbureau)
RAV:	Regeling Ammoniak Veehouderij
RO:	Ruimtelijke Ordening
Raad:	Raad van State
TNO:	Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
VAK:	Volwaardige Arbeids Kracht
VNG:	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VROM:	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieuhygiene (=ministerie)
WAV:	Wet Ammoniak Veehouderij
WMb:	Wet Milieu Beheer